

A HOLNAP ÚJ VERSEI

MÁSODIK KÖNYV

**A könyvet a társaság megbízásából
KOLLÁNYI BOLDIZSÁR
állította össze.**

BUDAPEST, 1909

DEUTSCH ZSIGMOND ÉS TÁRSA KIADÁSA
V., DOROTTYA-UTCA 9. SZÁM

TARTALOM

SZÁMADÁS.

ADY ENDRE

OND VEZÉR UNOKÁJA.
A KÖNNYEK HASZNA.
KÜLDÖM A FRIGY-LÁDÁT.
ÁLMODIK A NYOMOR.
PROLETÁR FIÚ VERSE.
ÚJ VITÉZI ÉNEK.
A HÁGÁR OLTÁRA.
A VÉGTELEN SZERELME.
KÉT SZENT VITORLÁS.
MILÁNÓ DÓMJA ELŐTT.
KATÓ A MISÉN.
CATULLUS KÖLTŐ HALÁLA.
BUDAPEST ÉJSZAKÁJA SZÓL.
A HALÁL PITVARÁBAN.
A SZIVÁRVÁNY HALÁLA.

BABITS MIHÁLY.

IN HORATIUM.
ÓDA A BŰNHÖZ.
HIMNUSZ ÍRISHEZ.
PARIS.
RECANATI.
STRÓFÁK A WARTBURGI
DALNOKVERSENYBŐL
A TEMPLOM RÖPÜL!
KÚTBAN.
APRÓSÁGOK.
SZÖLLŐHEGY TÉLEN.
A VILÁGOSSÁG UDVARA.
EMLÉKSOROK EGY RÉGI PÉCSI USZODÁRA.
NÉVJEGYEMRE.

BALÁZS BÉLA.

AJÁNLÁS.
A KERT ÉS AZ ASSZONY.
GAEANAK FOGLAK HÍVNI.
TALÁLKOZÁS.
TAVI NOKTURNÓ.
ÉVA NOKTURNÓJA.
TAVASZI ISTENTISZTELET.
KÉT ESTI DAL.
KILENCET ÜTÖTT AZ ÓRA.
ÚTILAPÚ A TALPAMON.
A NAGY HARANGJÁTÉK.
TI.
LEHETETT VOLNA.
ŐSZ.
HAZA AZ ANYÁMHOZ.
DUTKA ÁKOS.
BONTJÁK A HÁZUNK.
A FIUNK.
KRISZTUS ÁLMA.
DALOL AZ UTCA.
A VÖRÖS TÁLTOS.
A TORNÝOK IMÁJA.

A FÖLD.

A SZÉN.

SALÓME ÉJE.

HAJÓK HA TALÁLKOZNAK.

A KRIPTA.

HULLEI PARTOKON.

KINCSÁSÓK.

VIRÁGZÁS.

HAMU.

EMÖD TAMÁS.

HERIBALD.

A BEREK ERDŐ.

A NÉMA VONAT.

NYOLC KISASSZONY.

SZILVESZTER.

JÖNNEK A LÁNYOK.

HOTEL DE DIEU.

BÓLYAI.

A MAGYAR ITÉLET.

FALSTAFF HALÁLA.

PIERROT.

JÁVORKA NÓTÁJA.

HAJNALI FOHÁSZ MARATHON ALATT.

JUHÁSZ GYULA

FILOLÓGIA.

MINDÍG.

NOA NOA.

TONUZOBA SIRJA FELETT.

ATHÉNE PARTENOSZ.

MAJA.

KÖNYVTÁR.

NAPOS TÁJAK.

MERCUTIO DALA.

NOCTURNUS.

GÁLYARABOK.

AZ ÁLMOK GONDOLÁJÁN.

A HAMELNI BÚBÁJOS.

SZABAD HAJÓK...

ELLSLER FANNY CIPELLŐJE.

MIKLÓS JUTKA

ÁLOMLÁTÁSOK ÉJÉN.

A SZÍVEM.

BESZÉLGETÉS ÉNNEL.

IBSEN, ÉN FÁZOM.

CSÖNDES SIKÁTOROKBAN.

ANYÁM SZERESS ENGEM.

HALKAN.

NIRVÁNA.

KÖD A KÓRÖSÖN.

KÉT PORTRAIT.

KÜLDENEK A CIPRUSOK.

SZAHARAI ÉJJEL.

GYÁSZ.

URAM, MIÉRT?

BÚBÁJOSOK ÉJE.

SZÁMADÁS.

I. RÉSZ.

Egy esztendeje alapítottuk meg Nagyváradon a „Holnap” irodalmi és művészeti társaságot.

Mit akartunk?...

az egységes, specifikus, magyar művészet megalapozását.

Mert a mi meggyőződésünk szerint lehet minden nemzetközi: a béke, a munka szervezése, a tudományos kutatás, közlekedés, gazdasági elrendeződés stb. stb. csak a művészeti termelés nem lehet az soha. Legalább is a faji különbségek fennállásáig. Más nemzet, más lelki sajátosságok. A művészet összes ingerét, sajátos zamatját, még az idegen fajokkal szemben is épen a faji differenciák hozzák magukkal. Minden internacionális tényező a termelésben egyenlő a banalitással.

Végig mentünk a hazai és külföldi tárlatokon, és míg az első szempillantásra felismertük a franciák kecses eleganciáját, az angolok komoly életkeresését, az olasz derűt, a holland borongást, a skandináv világosságot és az oroszok kétségbeesett jajkiáltását: addig a magyart nem láttuk meg sehol a maga összetéveszthetetlen faji jellegével. Csak a mutató jelzi a laikusoknak, mi felismerjük az iránytalanságáról. Pedig vannak nagy festőink, csak nincsenek *magyar* festőink.

A hangverseny-termekben ujjongott a lelkünk a lüktető olasz melódián, fűrdtünk a franciák könnyed muzsikájában és megdöbbsentünk a németek hatalmas instrumentálására; még a Csajkowszkiak zenéjén is megérezttük a buja orosz őserőt: csak a magyarok fájó, magábafojtott keservét nem tolmácsolták a klasszikus dobogón sehol.

Csudálatos frissesség ömlik el a nemzetek iparművészetén. Nagy stílusokban, merész tervezetekben egyesül a hasznos a széppel, olyannyira, hogy már azt sem tudjuk, hol rejlik a dekoratív elem, a külsőségekben-e vagy a praktikus szerkesztési leleményben? És mikor tudjuk, hogy tán az európai nemzetek közül egyetlen egynek sincs annyi őserője, érintetlen díszítési eleme, mint épen a magyarnak: magyar iparművészetről ezidőszerezt még szó sem lehet.

Így vagyunk, vadonat így vagyunk a zenével is. Hogy micsoda értékek rejlenek a magyar muzsikában, azt következtethetjük a pusztá tényből, hogy cigányaink megélik az egész kulturvilágban.

Hála Lechnernek és Jakabnak, az építészet terén elég erőteljes lépések történtek; mégis szenvedtek érte, hiszen a tömeg mindig röhögött a messiások fölött.

Magyar szobrászatról ne is beszéljünk.

Utolsónak hagytuk az irodalmat, részint mert ezen a téren alkottunk mégis legtöbbet, részint pedig ez lévén szőnyegen, vele akarunk bőségesen foglalkozni.

Ha a külföld nem is ismer közülük csak egyet, talán kettőt, de ezért mégis van, érezzük Balassink, Bessenyeink, Csokonaynk, Berzsenyink, Vörösmartynk, Petőfink, Arany Jánosunk, Kemény Zsigmondunk, Vajda Jánosunk, Jókai Mórunk és az élők között Mikszáthunk. Az irodalomtörténetben ugyan többről is tanultunk, de biz azokat már nem igen őrizte meg az emlékezet. Az élők közül is törtet legalább két tucat a halhatatlanságért, majd számol azokkal is a történelem.

* * *

Közkeletű de igaz állítás, hogy Arany János halálával a nemzeti költészet ideje lezárult. De csak egy időre!... Hisz a megállás lehetetlen.

Az a kor, mely a múlt század huszas éveivel kezdődött és előkészítői, részben megteremtői voltak az írók és művészek, a hetvenes évekkel csakugyan befejeződött. Az elejét közönségesen „Reform kornak” nevezik.

Akkor az írók és poéták megérezték ennek a tespedő nemzettestnek hullaszagát és a legkétségbeesettebb erőfeszítéssel igyekeztek a haldoklót az életnek megmenteni.

Igazságosak akarunk lenni, a körülményekhez képest elég jól sikerült is az. A művészeti eszközök minden, válogatás nélkül minden, hatóeszközzel biztattak, fanatizáltak, rúgtak és ostromoztak; elkeseredés és bizalom, csüggedés és nekilendülés váltakoztak akkor; megszólaltak ámult édes-bús tárogatói, fölarsant a harci kürt, forradalom és szabadságharc, önfeláldozás, halál és ujjászületés.

A poétákat csudálatosan egészítették ki az egész lelkű államférfiak. De tagadhatatlan, hogy a veszedelmet elsőször a poéták érezték meg, hiszen az egész kort a nyelvújítás előzte meg. És az államférfiak talán nem a külföldi tapasztalatok révén siettek a változó viszonyokhoz alkalmazkodni? Poéták és államférfiak. Egyik Segesváron maradt, a másik Döblingbe került.

A kiegyezés után csend és béke lőn. Mintha értékesíteni akarták volna az eredményeket, amit a hatalomtól vér és élet árán csikartak ki. A politikai jogokba jutott polgárság sietett éhségét kielégíteni. A századokon keresztül harci élet léhaságához szokott kisnemesség nem volt képes a változásokhoz egyhamar alkalmazkodni. A vagyont képtelen lévén kezei között megtartani, ellepte a hivatalokat. A megkínzott paraszt teljesen magára maradt, csak a feudál-klerikálisokra virradtak szép napok. Az uralkodó-ház tekintélye, legalább befelé nagyon megerősödött.

Igen, de az osztályok elhelyezkedése nem volt őszinte. Igaz ugyan, hogy a polgárság részt vesz a törvényhozásban, de nem eresztik be a vármegye házába. Nincs semmi része a végrehajtó hatalomban.

A polgárság Magyarországon mindig idegennek tekintődött. A fajmagyarság ostoba, visszaszító gögijén múlott, hogy igazi nemzettestté még ma sem változhatott. Pedig egy egészséges polgári osztály kifejlődése égető gazdasági érdek, anélkül az államháztartás konszolidálására gondolni sem lehet.

A tudományágak, a technika rohamos fejlődése, az ipar, kereskedelem nagy méretei, a növekvő szükségletek és igények kölcsönhatása hirtelen egy új osztályt állított a küzdő porondra s még mielőtt egy izmos polgári osztály kialakulhatott volna, nyugaton megjelent a vörös lobogó. Öntudatosabb, harciasabb, komolyabb az emberi szabadságok keresésében minden eddigi rétegeknél. Ámbár mi gyanítjuk, hogy nálunk agrár sajátságaink következtében inkább a mezőgazdasági szocializmusnak van jövője, az ipari proletariátus törekvéseivel nagyjában mindig rokonszenveztünk.

Egyet keresünk: Az emberi Életet s megértjük egymást.

* * *

Mindezeket pedig el kellett mondani, hogy rávilágíthassunk a körülményre, miért nem volt Arany János halála után két évtizeden keresztül nemzeti költészet?

Béke volt, a hasznosítás ideje és nem volt hatalmon levő középosztályunk egy se, amely az előző művészeti eredményeket erőteljesen és becsületesen értékesítette volna.

Az utánczás és rágódás következett.

Az elődök megalkottak egy gyönyörű nyelvet, megírták azon remeküket és jöttek a kis kufárok, hogy azt a saját zsebükre értékesítsék.

Megzsírosodtak, meghájasodtak, lapokat alapítottak, egyetemi professzorkodtak, felvitték a tudományos akadémiáig és főrendiházig. Eddig nincs is baj, ez a világ sorja. De azt kezdték hangoztatni, hogy minden úgy van jól, ahogy van, a régi nagyságok után megállott a világ és nincs más üdvöztető hit, csak amit ők hirdetnek. Hiszen lám, milyen jól érezzük magunkat, van szívetek megváltoztatni a világ rendjét?

Fejlődés?... csak az élehetetlenek agyréme.

De csudák csudája a kiszolgáltatott és ismét elárult paraszti lélekben megmozdult az évezredekben át fölraktározott potenciális erő, a kisnemesség kezd öntudathoz kapni, a polgárság kétségbeesetten kapkod a proletárfélelemtől és megindul a magyar föld ismét: eme jó urak minden átkozódásai dacára is.

Még a fajilag egységes nemzeteknek is megvannak izgató társadalmi problémáik, hát még nekünk, ahol az egyenes fejlődési menet ideje alatt, vagy vele egyidőben idegen elemek beolvasztási processzusa is folyik. S megindult az új harc.

Itt a rendes menettől egy kis eltérés mutatkozik. Épen az idegen zsilipeken keresztül, tudományos felvilágosodás jelentkezik először. De míg a fajfentartó elemekben - értjük alatta az új polgári generációt is - magában meg nem érlelődött a szorítás elviselhetetlenségének tudata, amíg meg nem jelentek az első vérbeli poéták: addig soha sem tudtunk hinni a megindulás idejének elérkezében.

Igen is, az asszimilálás teljes reményt nyújt a jövőt illetően. Polgári vérből eredő művészeink újabb nemzedéke, a mi földünkön, a mi búzáinkból, a mi szabadságunk levegőjében nőtt fel, egy összetételű a vére a többiével, magyar, de milyen magyar! - Nagy a földnek az ő ereje.

Az átalakulás lassan folyik.

De az életszükségletek kérlelhetetlenül szorítanak; az európai konstellációk fenyegetően állanak, tömörülnünk kell, megértenünk egymást, különben elpusztulunk. Elpusztítanak bennünket, mielőtt nemzeti életünket kifejleszthettük volna.

A megélhetés szinte lehetetlen. A főúr fukaron ül jogain és kincsein; a polgárság tőkében igyekszik magát biztosítani és e célra lelkiismeret nélkül kénytelen minden kezébe adott eszközt felhasználni; csak a nemzet régi szövete: a kisnemesség és paraszti osztály pusztul vagy vitorlázik. Hát mért nincs büve az igének: „Itt élned, halnod kell”?

Mindenben züllünk, minden forr, kavargó és kiált: követelözik az új Élet, a nagyobb, őszintébb, a szentebb.

Új világok csudálatos távlatai nyílnak, új március jó, megérkeztek az új poéták.

Hát nem érzik, nem látják, nem tudják jó öreg uraim, hogy más viszonyok voltak a nagyapáink idejében és más korokban másként szólt az ének?

Ami az én apámat érdekelte, az engem ma már alig érint; amin ő jóízűen nevetett, azon én ma csak mosolyogni tudok; másként látta a világot ő, a maga becsületes szemével, mint én, a magam őszinte szememmel. De nem én bennem van a változás oka, hanem az ismeretek határtalan kitágulásában, fejlődésében.

Új eszmék, új gondolatok, új szépségek, új igazságok. Talán Önök fognak ezekhez alkalmazkodni? Én hiszek a világ örök rendjében, tehát nem tudom elképzelni, hogy valaha az öregek csinálnak meg majd, akármiféle forradalmat - hát még művészetit!

Hagyják csak nekünk azt a tisztséget és ne káromoljanak, mert higgyék meg, egy kissé komikus, hogy abban a modern irodalmi harcban épen az öregek a harciasabbak, izgágábbak.

Mert az új időknek új dalosait az öregek gyűlölettel fogadták.

Alig félesztendeje jelent meg első antológiája a Holnapnak és olyan irodalmi kavarodás támadt utána, aminőre külföldön is kevés példa van. Félév óta majd nap-nap után foglalkoznak pro és kontra a „modernek”-kel, „dekadensek”-kel, „Holnaposok”-kal stb. Kétszer hullt ránk az áldás: magyar tudományos akadémiáról, Petőfi-, Kisfaludi-társaságok disz- és közgyűléseiről; fővárosi, vidéki folyóiratok, lapok és kiadványok, vezércikkekben, tárcákban és egyéb rovatok alatt feküdtek ránk, - de kevés helyen törtek mellettünk lándzsát!

Szinte lehetetlen figyelemmel kísérni az idevonatkozó irodalmat. A társaság külön embert bizott meg a gyűjtésére, hogy vagy tíz év múlva meg lehessen írni ennek a harcnak történetét.

És ami a legnaivabb a dologban, az öregek vádoltak meg bennünket tiszteletlen támadással. Ugyan szabadjon kérdezni, a társaság melyik tagja, hol és mikor támadt Önök ellen, vagy az elődök ellen, e célra szívesen szolgálhatunk a társaság névsorával.¹

Nem, nekünk nem volt szükségünk sem a támadásra, sem a védekezésre. Jól tudjuk, hogy a tenger sodrát nem a felszínes hullámlások szabják meg, hanem a bensejében végbemenő mély áramlatok és ezt a harcot sem a polémiai fogják eldönteni, hanem a Holnapban rejlő feszítő erő.

Nagyon is élénk emlékezetünkben van még a kilencvenes évek elején lezajlott festési szecesszió; hogy tették Önök, a mindenkori öregek lehetetlenné a magyar Apostolt, Szinyei-Merse Pált! Még halljuk az Önök által beugratott tömegnek otromba röhögését - és van, és lesz lelki erőnk hasonló kellemetlenségen átálesni a cél érdekében. Az impresszionista festés itt is diadalmaskodott - megérjük még mi is a miénket.

Hiszen művészeti forradalmak szinte kaptafa módjára zajlódhatnak le, mintha előírásra figyelne valamennyi.

A művészetek modern megújítása egyetemes. Végbe ment a festészet terén (Eduard Manet - nálunk Szinyei), az építészetben (Wagner - Lechner), a szobrászatban (Rodin - nálunk?), a zenében (Grieg - Bartók Béla) s végül az irodalomban (poézis! Verlaine - nálunk a Holnap).

Fejlődés mindenfelé, új áramlatok mindenütt, Önök fel akarják tartóztatni?

Mert értjük a konzervativizmust; az idősebbeknek nemes ragaszkodását azokhoz az értékekhez, amelyeket hosszú tapasztalás útján szerzettek. Természetesnek és kíváncsúnak tartjuk, ha mérsékletre inti a fiatalok harci kedvét, de ez a konzervativizmus nagy megértések eredménye és sohasem a törekvések eltiprása árán igyekszik fölszinen maradni. Jól esik konstataálnunk, hogy egy pár ilyen beszédet is hallottunk, ámbár vezércikk kommentálások igyekeztek azt másként fordítani. (Berzeviczy, Mikszáth).

¹ E tanulmány már készen volt, amikor Juhász Gyula riposztózott a Független Magyarország hasábjain ezekre a támadásokra. A saját felelősségére tette, de a társaság tudja, hogy a megtámadottnak joga, sőt kötelessége a védekezés. Magunkévá tettük.

Az igazi konzervativizmus az a bizonyos szabályozó óráúgó, mely ha kiesik a funkcióból az egész szerkezet bomlottan lejár.

De az Önök tárcacikkei más dülőre tartoznak!...

Sohasem bosszankodást éreztünk az olvasásuk után, hanem szomorúságot. Hát ennyire visszamaradtak, csakugyan megállt az idő? A világ azóta nagyot fordult és Önök még mindig „a költészet szentelt berkeiben” tallóznak; így hát értjük, miért nem értenek meg Önök minket. - „A költészet szentelt berkei” (Beöthy Zsolt: megnyitó beszéd az akadémia díszgyűlésén 1908 február hó) kedves, szép, néhai önképzőkör-elnöki évek: tulajdon e szavakkal kezdtük az ünnepi beszédet mi is. De hát, szentséges Isten, az önképzőköri nivótól fel az akadémiaiáig egyetlen kis, ici-pici grádics sincsen!?

És mi szomorkodtunk, mint a tárcacikkek olvasása közben.

Hiába, az emberi elme olyan mint a szpongya: ha egyszer teleszívta magát...

Nem tehetünk róla, nem tudjuk olvasni az „Aezopus”-t, nem tudunk lelkesedni a huszártiszt-irodalmon és nem olvadunk fel a gyönyörűségtől, ha Önök felfedezik, hogy:

„Tavasszal nyílnak a virágok.”

Nem vagyunk megelégedve a mai isteni állapotokkal, sem gazdasági, sem társadalmi, sem művészeti téren; nem akarunk egy kiváltságos osztálynak sem poéta laurátuszává szegődni, szabad embereket kíván a lelkünk.

Azon a bizonyos akadémiai beszéden három vádat szögeztek ellenünk: *hazafiatlanságot, erkölcstelenséget és érthetetlenséget.*

Az elsővel nem foglalkozunk. Izléstelennek tartjuk, mint mikor két ember azon vitatkozik, hogy kettőjük közül, melyik az okosabb.

Az erkölcsre vonatkozólag szívesen elismerjük a kettőnk felfogása közötti különbséget. Mást tanítottak nekünk az iskolában, szent igaz, de még magáról az erkölcsről is megváltoztak azóta a foglalkozásaink. Nem állunk semmiféle vallás-erkölcsi alapon, nem ismerünk külön német, külön magyar erkölcsöket; a mi etikánk rövid: *hűség a természethez.* Nem reflektálunk túlvilági jutalmakra, de attól a büntetéstől sem félünk.

Az Élet a legfőbb boldogságunk.

Maga az erkölcs is változik, korok, fajok és helyek szerint, sőt fejlődik is.

A kínvallatás, a rabok vagy máshitűek lemészárlása, zsidó-üldözés valamikor erkölcsi kötelesség volt, ma fölháborodunk rajta. A régi olympián mezítelenül versenyeztek a görögök mindenki szeme láttára. Ma is lehet a női bájukat mutogatni, - ó, nem zárt családi körökben, hanem a báltermek nyilvános parkettjén. A fenesi parasztnál tisztességét veszítette az a fehérség, aki térdnaluli szoknyát öltött: rendesen a városból gyűtt vissza.

Hol van az erkölcsi, megingathatlan erkölcsi posztamentum?

Ma milliók éheznek a legpiszkosabb odúban és egypárszáz ember milliók felett szabadon rendelkezik. Két részre oszlik minden társadalom: a kizsákmányolókra és leigázottakra. Középiskoláinkban vallási és klasszika-filológiai meddő ismeretek fölhalmozásával merítik ki a fejlődő gyermeki agyvelőt, szellemi rugékonyságot. Hadseregekre vonják el a legmunkaképesebb férfainkat, egy-egy család nagyhatalmi törekvéseinek céljaira. Igérvényeket bocsájtanak ki a másvilágra, amit soha be nem váltanak, s tömegek megfélemezésének hamis örve alatt a megélhetési és termelési eszközök óriási hányadát vonják el ezen a cimen papjaink a munkás emberektől. Vázoljam-e tovább erkölcsi életünket? Közöséges delnököt, nagyvilági

dámákat nevelnek életpár helyett: a házaseletet egyszeri üzletnek tekintik, pedig így a közönséges prostitúciótól csak abban különbözik, hogy törvényesen vagy isteni áldással szankcionálják. Az élet, a fejlődés egyenesen megkívánja a szabadválasztást életpárunkban, és ma leányaink kénytelenek hozzámenni egy elfogadható pártihoz. S vegyük ehhez hozzá, hogy a felelősségérzetet majd sohasem nevelik a nőbe, csuda-e, hogy átka lesz férjének és gyermekeinek. Szerelem? Cinikus árfolyamjegyzés a tőzsdén. Lehet-e jót várnunk egy olyan társadalomtól, ahol az élet legszentebb kincsét, legfőbb kötelemét így látjuk megcsúfolva.

S ez így van a reális életben és a művészetekben is.

Keserves sorsok tanítottak meg bennünket arra, hogy amit Önök igazságnak és erkölcsnek hirdettek: az kész veszedelem. Sajnos, úgy látjuk, hogy ami Önöknek szent, Önöknek kívánatos, Önöknek erkölcsös, az nekünk hazugság vagy képmutatás.

Persze, ilyen társadalmi viszonyoknak a művészete is erkölcsös lehet!!

Mi erősen hisszük, hogy a fönt vázolt erkölcsi felfogáson úgy fog egy későbbi, tán nagyon is közeli század embere megütközni, mint Önök ma az inkvizíció erkölcsös cselekedetei felett.

Az értelmetlenség. Régi és közkedvelt szokás, egyszerűen ostobaságnak minősíteni mindazt, amit meg nem értünk. „Tavasszal nyílnak a virágok”, ezt mindenki megérti. Lajos bácsi és Mihály bácsi verseit is mindenki megérti. Az utolsó paraszt legény is. De már megengedjenek, kettőnk között mégis csak van egy kis különbség, ami az ismeretek bőségét, az ítélkezés mélységét illeti. Mondjuk, mégis csak más „ízlésem” van nekem és annak a bizonyos paraszt legénynek, hát hogy fogadhatnánk el értékmérőül a közérthetőséget. Más érdekli őt, és más engem, más is tetszik mindkettőnknek. Minden nagy eszmének, nagy művészeti jelenségnek nagyon el kell laposodnia, ha köztetszésre akar számítani. Tetszik tudni mit jelent ez? - Árulást. A művészeti feladatok elárulását. De meglehet rajta gazdagodni.

Ez az új művészet egész új világfelfogásból, egész új keletű kauzáliákból sarjadt ki és még újabb eszményeket üldöz, - nem az Önök világa már ez kedves apáink.

De egy körülmény mégis gondolkodóba ejthette volna Önöket. Az újabban képzett generáció egyáltalán nem panaszkodott az érthetlenség felől, sőt örömmel, lelkesen fogadta az ifjú dalosokat. Könyveiket szétkapkodták, legmagasabb színvonalú orgánumaik, mint a Huszadik Század, a Nyugat és az újabb Vasárnapi Ujság szeretettel és elismeréssel adóztak nekik, - az értelmetlenség hibája talán mégsem azokban a poétákban rejlik.

Hja! a szimbolikus nyelv nem rág mindent a szájba. Sapienti sat.

* * *

Volt ennek a meddő, zavaros két évtizednek (mult század 80-as és 90-es évei) azonban egy olyan irodalmi eseménye, amely felett az irodalomtörténet nem térhet egykor napirendre. Ez Kiss József és gárdája. Amíg a nemzeti tábor hivatalos irodalmi közlönye az „Új idők” egész biztosan emelkedett fel az „Asszonyok Lapja” nivójáig, a bidermeyer-stilussal szemben „A Hét” valóságos kulturmissziót teljesített.

Új, bántó, izgató perspektívák nyíltak fel abban. A vezér és társai külföldön érlelt szempon-
tokból kezdték a hazai viszonyokat szemlélni, és maró szatirával, lenéző gúnnyal, hihetetlen
bátorsággal hangoztattak új igazságokat.

Először bosszankodtunk - éreztük az idegen szagot - de izgatott az ismeretlenség varázsa, kitört bennünk a faji virtus, szinte kétségbeesett erőfeszítéssel igyekeztünk belehatolni azokba az „értelmetlenségekbe” és az igazság csak igazság maradt.

Elévülhetetlen érdeme ennek az írói gárdának, hogy ő irányította a kulturszomjas magyarok figyelmét nyugat felé. A nyugati államok társadalmi és művészeti újdonságainak, két évtizeden keresztül egyedüli szócsöve A Hét volt.

Kifelé tódult az érdeklődés és hoztunk haza tapasztalatokat bőven, hogy *ott sem minden arany, ami fénylik!* De okulni mégis lehetett belőle. Azután egy idegen tanszéket állítottak fel a fővárosi egyetemén és megindult a forrongás úgy gazdasági, mint művészeti téren.

Misem jellemzőbb ennek a kornak művészeti meddőségére, minthogy az olyan par excellence művész-egyéniség, mint Ignótus és Molnár Ferenc sem tudtak a nemzet szívéhez férközni soha. Ignótust határtalan intelligenciája mindjobban és jobban a kritika felé hajtotta, Molnár Ferenc pedig maradt: „kolosszális idegen”.

Ebből a nagy forgatagból azután hirtelen kiemelkedett egy szellem-óriás; a látásai villanások voltak és a nagy eleve-elrendelés sírt, amikor egy fájdalommat kiáltott, Ady Endre. És utána jöttek Juhász Gyula, Dutka Ákos, Balázs Béla, Emőd Tamás, Babits Mihály, Miklós Jutka és összeverődött Nagyváradon a Holnap. Dehogy volt ezeknek szükségük a támadásra, csak kijelentették: „Itt vagyunk!” És megindult körülöttük a hadakozás szárazon és vízen.

Az első kötet megjelenése után rögtön készen volt az újabb vád: Ady utánzók. Hát kérem szeretettel, hogy Babits, Balázs, Juhász, vagy Emőd, akár Adyt, akár egymást utánozzák, vagy csak a legcsekélyebb külsőségekben is bár, hasonlítaniuk egymáshoz, azt csak úgy vagyok képes megérteni, ha az Önök értelmességével nézem őket. Az egyéniségek kidomborodása mind az ötnél oly szembeszökő, hogy csak a rosszakarát kereshet itt hasonlóságokat.

Való szentigaz, hogy Dutka Ákos és Miklós Jutka fejlődésük elején vettek át Ady Endrétől kifejezésbeli formákat, szófüzéseket, csakhogy az egyéniségeket nem a forma teszi, hanem a világfelfogás, az ítélkezés, az érzelmek intenzitása, a nem- és karakterbeli tulajdonságok, talán leginkább az öröklött hajlamok összege.

A forma nagyon is fontos tényező; igaz művészegyéniség el sem képzelhető adekvát forma nélkül, de nem ez minden!

A forma rendesen közkincs - stílus, amelyen belül az egyéniség még egész szépen érvényesülhet.

Petőfi Sándor a néptől vette át a formát.

Előtte egy-egy félénk kísérletet kivéve (Kisfaludy Károly) alig mert valaki erre az „izlés-telenségre” vetemedni. 1844-ben megírta János vitézét és már két kiadása elfogyott, mikor Arany János vadonat e formában (csak két strófát összevont) pályázott Toldijával az akadémián. Két évvel később! világos, hogy a formát Petőfitől vette át, mert maga még 1844-ben ékes hekszáméterekbe gyömöszölte az Elveszett alkotmányt. Ki merészeli ezért utánzással vádolni?

Az Ember Tragédiája Madách Imrétől. Egy szempillantás lord Byron „Kain”-jára és szembeszökő a konstrukció és gondolathasonlóság. És mégis önálló alkotás, mert ez a formáció a koré volt, tehát úgy Madáché, mint Byroné vagy akár Goethéé. - Hangsúlyozom, Dutka és Miklós alig vettek át 10-12 sajátos Ady-izű szót, de azért ezt a két értékes, vonzó és erős egyéniséget úgy „elintézni”, mint azt a lapok tették, legalább is igazságtalanság. Különböző jellemző a jelenlegi bírálati viszonyokra, hogy Miklós Jutka kötetében, a Független Magyarország kritikusa kivéve, észre sem vették a jövőnek azt a felemelkedett, tisztalelkű Asszonyát, akinek eljövételétől várjuk összes gyarlóságaink megváltását.

Teljesen sajátos, új formát csak Ady Endre hozott, és e tekintetben egyedül áll a magyar irodalom történetében.

II. RÉSZ.

Egynéhány vonással akarjuk még vázolni a poézis mindenkori szerepét az emberi kultúra kiépítése körül.

„Minden nagy eszme először fantom, azután probléma, végül hasznos igazsággá válik.”

Nos tehát ezeknek a fantomoknak előre való megérzése, meglátása és sajátos eszközökkel való kifejezése volt mindenha az igazi költők feladata.

„*Költő vagyok: jó és magyar*” (Juhász Gyula).

Más eszközökkel, ugyane tisztséget töltötték be a filozófusok. A problémák megoldása a tudósok feladata, az igazságok gyakorlati érvényesítése édes mindnyájunké.

A poéta származása. Amennyire az összehasonlító etnológia révén a mai nap is ősállapotban élő népek leírásából, azután meg (a jól-rosszul megbízható biogenetikai alaptörvény segítségével) a gyermeki lélek fejlődésének megfigyeléséből, az ősidők népeinek életéről magunknak képet alkothatunk: el kell fogadnunk, hogy kezdetben minden ember költő volt.

Mikor a törzs férfitagjai esténként a főnök lakásán, nagyobb fák tövében, vagy a sátrak előtt összegyűltek, szép sorjában mindenik elmondta napi élményeit. A harci- és vadászkalandok mindnyájukat érdekelték, hiszen összes lelki és testi működésük ebben merült ki. Egész életük eseménye nem mozgott más körökben.

A primitív ember nem igen bír érzékkel az igazság iránt. No, meg nem is érdekeseek mindig az események a maguk pusztá valójukban. Egy kis hiúság is szorult beléjük: a vadászkalandot kiszínezték; az eseményeket nagyították; egy kicsit dicsekedni is kellett, mert különben nem volt meg a kellő hatás. A fantázia nagyot lódult, mindegyik túl akarta lícitálni a másikat - az igazságra még nem volt szükségük.

Így történik ez még mai nap is az összes ősállapotú népeknél. De ne is igen menjünk olyan messzire. Figyeljük meg csak a mi vadászainkat! Mindenik költ.

Ezért szeret a gyermek is füllenteni, ami egy bizonyos korig épenséggel nem veszedelmes.

Egy ember a többinél feltűnően jobb előadói készséggel volt megáldva. Az erős, a harcos, a nyugodt természetű ember nem igen szokott dicsekedni, ő cselekszik s a tett maga is beszél. Bezzeg annál nagyobb szüksége van a tóditásra a gyengébbnek, a kevésbé bátornak, mert hiszen ezzel lehetett nyomatékot adni a kis vitézkedésnek. A hallgatók meg szívesen hittek. Mundus vult decipi, ergo decipiatur.

A cselekvésre való hajlamot, a harcra való készséget, a bátorságot az erő érzete adja meg; következőleg a dicsekvők: a gyengébb fizikumú emberek voltak.

Ilyenformán a jobb előadók tulajdonképen a dologkerülők soraiból kerültek ki, mert hiszen a gyenge szervezet irtózik a munkától.

Igen ám, csak hogy lelki működésünk tulajdonképeni feladata: a külvilág ránkható tényezői közül felismerni és megkülönböztetni a saját életünkre (fiziológiai folyamatunkra) kedvező vagy káros elemeket. Az ős jó és ős rossz felismerése, megkülönböztetése a lelki működés veleje.

Ami az én fiziológiai folyamatom fenmaradását biztosítja: az, az én szükségletem, az a jó, azt akarom; ami pedig arra károsan hat, az a rossz, amitől irtózom.

A lelki funkciót tehát a szükséglet irányítja.

Minél nagyobb és égetőbb valamely szervezetnek életszükséglete, annál biztosabban, annál fokozottabban működik pszichéje. Minél nagyobb a szorítás, annál kiméietlenebbül hajt bennünket az ős élettropizmus.

Az egészséges, a dolgozó embernek a mindennapi fogyasztáson kívül szükségtelen egyéb után is járnia, de a beteges, vézna, degenerált fizis a mentő utak után is kénytelen kutatni. Az egészséges ember úgyszólván sohasem foglalkozik komolyan a halállal, - legfeljebb élcélődik felette, - a gyenge sokat tépelődik az elmúláson, az életen, a szerelmen, ami leginkább biztosítja az életet.

Miután a lelki működés szerve az idegzet, jobban, minden lelki jelenség csak idegműködés; miután a megviselt, dekadens idegzet irritabilisebb, mint az egészséges - láz az, ami előbbre viszi a világot.

Így irányul a gyengék tekintete az élet rejtelsei felé. Idegzetének, pszichéjének, képzelő erejének különös izgékonyaságánál fogva kivált vagy termel új szükségleteket fedő új gondolatokat.

A gyengébb szervezetű ember tehát kerüli a munkát, de nagyobb vénája van a kutatásra és előadásra.

Mi természetesebb ennél fogva, minthogy ők lettek a többiek mulattatói, kik legkivált a közös vállalkozásoknál, munkáknál tettek kellemes és hasznos szolgálatokat. Hasznosakat, mert látnoki erejükénél fogva serkentettek, buzdítottak, ösztökéltek!

Majd később látni fogjuk, mik voltak eszközeik.

Szerbiában és a délszláv vidékeken, még mai nap is, majd minden ember ért a versmondáshoz. Egy-egy pedig (rendesen vak) hivatás-, vagy mesterségszerűen pengeti a guszlát. Olasz, spanyol vidékeken, Korzikán még ma is megjelenik néha a görög rapszódikus tüzes alakja.

Ezekben a munkakerülő serkentőkben és mulattatókban látom én a poéták első ősét és még ma is ott láthatók azok ősi mivoltukban mezei munkáknál, fonókákban, kalákákban, tengeri hántásoknál. Sivító hegedűje, mély férfi baritonja belecsap a munkások szívébe, ég ereikben a vér, izzik a lélek: a hegedős tüzel, fanatizál.

Az epika. A primitív ember lelke nagyon egyszerű. Szükségei majd kizárólag testiek s így érdeklődése és figyelme is inkább a külvilág felé fordul. Harc és vadászat töltik be idejét, foglalatossága révén érdeklődése is csak efelé fordul. Kedélyvilága úgyszólván semmi. Kegyetlen. Altruisztikus érzelmek soha sem bántják, ámbár a társulási ösztön, az egymásra utaltság következtében jóval erősebb benne, mint a kulturemberben. Teljesen külön élnek férfiak és nők. A férfiak összejöveteleiben asszony nem vehet részt soha. Lenézik őket.² Még napjainkban is elkülönülnek társas összejövetel alkalmával. Zsidó, görög-keleti és mohamed templomban még a szentélybe lépniök is tilos. Külön padsorokban foglalnak helyet még a katolikusoknál is. Sőt, még ahova egyenesen a közös mulatás céljából jönnek is össze, még ott is kitör belőlük az elkülönülés ösztöne. (Példa a báltermek képe.) Az őseibert a szerelem épenséggel nem bántja. Ebbeli szükségletét kielégíti közvetlenül s egy perccel sem fordít reá több időt, mint amennyi a kielégítésre okvetlenül megkívántatik. A költészet tárgyai tehát kizárólag csak a harci és vadász kalandok lehetnek. A férfi-jellemből, a férfi-foglalkozásból szükségszerűen következik az epikai téma. Az epikus előadás *közelőadás*, az egyéniségnek nem

² Ezt és a líra fejezetet vedd össze dr. Solymossy Sándornak az „Etnográfia” 1906. évi folyamában megjelent „A líra és epika eredetéről” írott tanulmányával.

sok része van abban. A hivatottabbak lesznek a kobzosok, hegedősök, guszlárok; nálunk egy kései tipikus alakja Tinódi Sebestyén.

Az igric, gyanítom, az már szerelmes trubadúr vala.

Az előadás dicsekvő, kérkedő, az eseményeket is eszerint megkorrigálva. Alig van az egész világirodalomban egy két eposz, amely a hős vereségét tárgyalná. (Individuális történetírók!)

A lira. Ha rájöttünk, hogy az epika a férfiak költészete, a női pszichét vizsgálva, meg fogjuk látni, hogy az meg egyenesen a lírát hozta létre. A nő inkább a családjáé, a házi tűzhelyé, a gyermeké. Az eseményekben közvetlenül nem vesz részt soha, csak hallomás útján értesül mindenről. Ura vagy gyermeke sorsát kísérte figyelemmel, azokhoz ragaszkodott, azokat féltette, azok győzedelmének örvendezett, vagy azok után kesergett. A férfiaktól annyira el voltak különítve, hogy nagyon sok helyütt külön asszonyi nyelv is kifejlődött. Egymás között töltvén egész életüket, a női léleknek megfelelő külön műfajnak is ki kellett náluk alakulni s ez a lira. A lira nem az eseményekről számol be, hanem arról az érzelmi hatásról, amelyet az események az illető költőben keltettek. Ezért határozott a lira *egyéni* karaktere.

A ritmus. Főntebb említettem a csoportos összejövetelet.

Ilyen társas szórakozások alkalmával minden ember rögtönző előadó lett. Az előadás mikéntje azonban szükségképpen kialakult. Az első rögtönzés, a legelső előadás, a legelső hatás mindig a már beidegzett s az átörökített hajlamokon való erőszakítétel. Idegvezetékeink és az agycentrumban kialakult idegpályáink, ismételt és így megszokott működése csak az, ami ránk nézve kellemes lehet. Ezért minden új hatás, amíg azt a többi funkciókkal összhangba nem hoztuk, be nem idegeztük - ellenszenves reánk nézve. Változó környezetünk azonban a folytonos alkalmazkodást hozza magával.

Izgalom-vezetékeink (a periférikus idegrendszer) kábelszerű fonalakból áll. Egy félcentiméter vastagságú idegünk (pl. nervus optikus) ötszázezer egymástól majdnem teljesen izolált végtelen finom fonalak kötege s ezek mindegyikét külön ható ok hozván létre, azok mindegyikének külön adekvát izgalom is felel meg. Állandó új hatótényezők lassanként új vezetékeket és pályákat hoznak létre, melyek a centrumban kombinálódva kapcsolódnak (asszociáció). Ezáltal az agykéreg úgynevezett szürke állománya nyer vastagságban és felületben. Ez a fiziológiai beidegezés.

Hasonló helyzetek gyakori ismétlés folytán feltétlenül beidegeztetnek. Gyakorlat teszi a mestert, s akkor, mikor tanulunk, az ismétléssel tulajdonképpen beidegezzük. Eme ismétlés folytán az idegfunkciók tudattalan, automatikus működésre tereltetnek, ami gazdaságos és kényelmes. Az egyszer megtett processzus másodszor már könnyebben zajlik le és fokozott gyakorlással a kiviteli nehézség szinte egészen elenyészik. A törvény egységesen áll, a fizikai, kémiai, lelki és kozmikus processzusokra. Tulajdonképpen az egész teremtés nem is egyéb, mint ismétlés, újra képződés: epigenezis.

Ámbár az ismétlés tana inkább filozófiai természetű, de nem kerülhettem el, hogy röviden bár, ne hangsúlyozzam már most, mert különben a ritmus érzék kialakulását nem tudnám megértetni.

Minél primitívebb az ember, annál inkább dominálnak benne a tudat alatti működések (öröklés folytán hajlamok és ösztönök) s ennek megfelelőleg testmozdulatai, cselekedetei annál inkább lesznek automatikusak.

Ezért ismételt annyit az előadásában is, ezért alakul ki egy jól kitaposott forma az előadásra és innen származik a recitativ hanghordozás is.

Egy-egy eseményt, hogy kiemeljen, többször elmond (kénytelen vele). Azután másfelé kalandozik, de ismét visszatér arra. Ezt idegezte be leginkább, ez izgatja legfőként, hát ennek tulajdonít legnagyobb fontosságot. Vagy fordítva. De ugyanekkor ez a fiziológiai processzus végbemegy a hallgatóiban is: az előadó lelkesedése átragad rájuk. Átveszik mimikáját, gesztusait - a kar együttműködik.

A ritmus kialakulásánál még nagy szerepet játszott a szív- és tüdőműködés is, de ezekre a fiziológiai alapokra nem térhetek ki.

Az események az őseink életében nem igen változatosak, tehát a kombináció sem lehetett egyiknél sem valami széles.

Az események közül is csak a jó kimenetelével dicsekszik. Szóval, az örömdetes események képezik az előadás tárgyát. Fokozott működésbe jönnek a vázodilektorok és vázodkonstriktorok; az automatikus mozdulatok kiváltódnak. Az előadó, kivált ha poétaféle, maga is tűzbe jön a saját hangjától, lelkesedése átragad a többire és megindulnak a ritmikus testmozdulatok: lejtik a táncot.

Összes etnográfiai kutatásaink azt tanúsítják, hogy dal, zene, tánc elválaszthatatlan kapcsolatban vannak az ősalapító népeknél.

A taglejtések egyöntetű keresztülvitelére, jelzésekre, ütembeosztásra volt szüksége a ritmusnak s az - és nem a ritmus! - tulajdonképpen a fegyelmezettség és rend szolgáltatásban keletkezett. Szabályos időközi tapsok kezdetben jól megfelelték, később azonban erre a célra ütöttek valami jól hangzó tárgyat. Az instrumentumok első őse az ütő, a tónikus hangszerek csak jóval később kezdtek kialakulni.

A ritmus tehát idő- vagy téregységben visszatérő szabályos ismétlés. Időegységet jelez az ütem, téregységet a térbeosztás.

A ritmus alapeleme az ismétlés s ebből vezethető le a rím is. A poéta, mint ilyen, ott jelenik meg először, ahol munka közben, mint mulattató és serkentő szerepel. Akár szórakozás legyen az, akár gazdasági munka. Egyenesen az utóbbiból vezeti le a ritmust Karl Bücher. Munka közben szinte kikerülhetetlenül terelődik a figyelmünk egy jelenségre: ugyanis a munka természetének megfelelőleg egy sajátos zaj keletkezik. A taposó lábak huppanása; a malomkő fordításánál a karfeszítés és lanyhulás által létrejövő erősebb és tompább surlódási hang; a motolla egyhangú verődése; a kasza egyenlő suhanása; a kalapács verése; a csákányok kattogása stb. stb. Szerintem mindezek a ritmus-kialakulásnak csak másodlagos járulécai, amelyek csak jóval később, az állandó letelepülés idején hatottak közre. Hiszen ha külső tényezők hozták volna létre, már előbb is volt ritmikus lövögetés! Ritmikus a legtöbb példabeszéd is. (A vasúti kerekek zökkenésébe is akaratlanul melódiát öntünk.)

A csoportos vagy egyes előadás, mint láttuk, az előadás egy bizonyos mikéntjét jegecesítette ki. Bármint változtak is az események, azokat előadni csak egyféle formában lehetett. A megszokott, beidegzett formában. Ez az állandó keret volt a ritmus. A változó események (tartalom) sokkal jobban megmaradnak az emlékezetben, ha azt valami állandó formához kötik. Apáról-fióra adható így át az érdekesebb, tanulságosabb esetek képe, amely viszont a törzs erkölcsi stabilitására felette fontos. Kötétt formát vagy verset sokkal könnyebb szó szerint megtanulni és tovább is marad meg az emlékezetünkben, mint ugyanannyi próza. Azért egy eposz sohasem olyan változékony, mint a mese, amelynél az esemény nem fontos.

Az Iliász évezredekken keresztül áll változatlanul, miután kialakult; a várnai csata emléke, esete minden részletével fenmaradt a Balkánon, évszázadokon keresztül mind a mai napig. Aminő feladatot teljesít később az írás (rögzítés), ugyanazt a feladatot töltötte be kezdetben a ritmus. Ebből könnyen magyarázható az egész mitológia és a többi nagy eposz összeverődése.

Továbbfejlődés. Amint az állandó letelepedéssel a föld munkálásához fogtak, szükségképpen közeledett egymáshoz férfi és nő. A foglalkozás természete egymásra utalta őket. Ámbár a nyers munka még mindig a nő vállára nehezedett, az otthon ellátása, főzés, a föld művelése teljesen az ő tiszte volt. Később a férfi mindjobban és jobban engedett büszkeségéből és ráfanyalodott az ekére, kapára. Lassanként a nehezebb munkát kizárólag magára vállalta, de a mezei munka nagyon sok ágánál még ma is igénybe veszi az asszonyt. Ez az együttes munka megismertette őt a nő finomabb pszichéjével. Gyengédebb, altruisztikusabb vonások kezdtek benne kidomborodni. Kedélye mélyült, míg a szerelem teljesen kiváltotta belőle a lírai hangulatot. Azután is egymás mellett halad a két költői műfaj, de már ez a közös eredmény meglátszik mindeniken. A tulajdonképeni lírát csak az egyéniséget megteremtő reneszánsz alakította ki. Ekkor jelennek meg az első trubadúrok is.

Már előbb jeleztem, hogy a harcoknál és közös munkáknál az énekesnek lelkesítő tiszte volt, nos hát a fanatizálás őssasszonyi vonás, s így az a feladat csak nyert a lírai elem bevonása által.

Eredmények és következtetések. Láttuk tehát, a poéta mint vallott ki a közületből, és hogy speciális feladata nem annyira a mulattatás, mint inkább a serkentés volt. Bízgatni, ösztökélni, lelkesíteni, csak valami eljövendő jó, szép, kellemes dologgal lehet; ez hat a jelen nyomorúságaira vigasztalóként leginkább. A poéta, mint haladottabb idegzetű ember, átment már ezeken a nyomorúságokon, benne teljes mértékben tükröződik vissza a köz minden öröme, baja. Viszont égetőbbek szükségletei s így hamarabb gondol mentőszerek után: amit a jövő méhe rejteget.

A természetnek nincsenek titkai: csak mi vagyunk relative mindenkor ostobák. Ez a teljes megérzés, a jövő gyógyírjának előre való megsejtése: tiszte az igazi poétának. Amelyik poéta ilyen új eszméket termel: az az igazi teremtő lángész, a többi csak kalmár, aki mulattatásból értékesít.

Az *epika* a férfi-természet, a férfi-jellem sajátos poézise. Kérkedő, szűkes világú tárgya a legprimitívebb férfi-foglalkozás.

A *lira* a női psziché világa, egyéni, érzelmi elemekkel, az élet, a halál, a szerelem eszményeinek mély átérzésével.

Az első letelepüléssel közelebbi viszonyba került egymással a férfi és a nő, tehát ezek az évezredekken keresztül izoláltan fejlődő műfajok is többé-kevésbé keveredtek. A férfi átvette a lírát s megjelentek az első dalosok, minne-sängerek, troubadúrok. A nő bevonta lírájába az eseményeket és sirató lőn. Az oláh parasztasszony még ma is kántál, ha megdöglik a borjú, ha a fiát katonának viszik, ha ördögöt űz, ha betegséget gyógyít vagy meghal a szomszéd. Korzikában a vérbosszúra buzdító „vokere” szilaj fanatizmusa minden képzeletet meghalad és kizárólag asszonyok űzik.

Szóval, amint a két nem összéből került s az emberi kedély szélesbedett, a műfaj sem állhatott meg tovább a maga merev elszigeteltségében.

A műfaj mindenkor az emberi kedély jellegzetes sajátossága és szükséglete szerint alakul, fejlődik.

Nézzünk szét a mai kulturvilágban.

Bennünket az ököl-erő nem hat meg; a harci tettek kegyetlenségeitől felháborodunk; a kicsinyes kalandozások legfeljebb a realista fiainkat érdeklik s a primitív ember egész lelkivilágát durvának minősítjük. Hiszen szép, szép, egy darabig mulattat is bennünket, mint a gyermek vitézkedése, de komoly érdeklődésünkre nem tarthat számot.

Nem tartozik, reánk, hogy Böttöllei Tihamér alanyi költő imádottjának milyen a nyaka, haja, ruhája stb. és mit érzett, mikor az utcán „Ö” vele találkozott. Amilyen édes a nőkultusz kettesben, olyan szentimentális a nyilvánosság előtt. Nem tartozik másra.

Ezeknek a szűkös viszonyoknak nagyon jól megfelelt, mint kifejezési eszköz, a ritmus. De amint szélesbedett a látókör és mélyült a kedély, annál jobban lett érezhető annak merevsége.

A tárgyilagos leírás, az események bonyolult előadása, társadalmi problémák fejtegetése, lélek-analízis vagy egyszerű mulattatás, szóval az epikai téma, nem is soká tűrte a béklyót, hanem csakhamar átment a prózai formába, mint novella, regény, dráma stb. Nagy hatással volt ennek megkönnyítésére a nyomtatás feltalálása is.

A lira azonban - miután érzésekkel dolgozik s az érzések kiváltására és fokozására pedig szinte megbecsülhetetlen segítőtárs a zenei elem - még ma is alig nélkülözheti a verses formát. Sőt, csak az a vers, amelynek zenei együttjárója is van.

Mindazonáltal a lírában is lazítani kellett a ritmus feszségén.

Külföldön, kivált a németeknél már jó ideje uralkodik a „freie Rythmen”, sőt a modern korszak leggyönyörűbb poétái alkotását, a Zarathusztrát prózában írta meg Nietzsche s mégis tele van melódiával.

Mert a kettő - ritmus és melódia - ha majd mindig együtt szerepel is, mégis teljesen független egymástól.

Az érzelmek hullámozása nem szabályos, s aki a ritmus és melódia szétválhatatlanságára esküszik, az tagadja az érzelmi intenzitások különbözőségét.

A magyar népdaloknál szinte kizárólag a melódia van túlsúlyban. Hallgassuk meg csak, mikor a cigány húzza bánatosan, keservesen. A ritmusnak nyoma sincs, csak akkor pattanik bele, mikor ugyanazt a hallgatót tánc alá, csárdásnak húzzák. Világos a ritmus rendeltetése. A melódiát azonban nem lehet külön kottára szedni; azért nem is tudja a magyar nótát igazán visszaadni soha egy ritmushoz szokott idegen fülű muzsikus.

A dal-zene-tánc ősi hármas formából lassanként elkülönült a zene egészen az önállóságig, de a dal (szöveg) és a tánc külön-külön ma sem szerepelhetnek a zene nélkül.

Szóval úgy tetszik nekünk: az epikus verselés kora véglegesen lejárt. Egy-egy kései fecske még látható néha; nemrég jelent meg egy csáktornyai tanítónak „Judith” eposza telve költői szépségekkel, hogy Arany mellé lehetne állítani s még csak észre sem vették.

Ki olvasta végig önszántából a Zrinyiást vagy az Elveszett alkotmányt?

Új műfaj? Az előző fejtegetésekből kitűnik, hogy miért nem alakulhatott ki az epika és lira mellett egy harmadik vagy negyedik műfaj. A lelki élet csak két dülöből állott. A tisztára nemileg különült kedélyélet csak később csapódott össze.

Újabban azonban egy teljesen más tényező kezdi az emberi lelket formálni, alakítani, fejleszteni. Ez az új elem pedig a szociatív tényező. A szocietas tudatos átértéséből származó összes érzelmünk, vágyunk és törekvésünk. Az emberi jellem kialakulására ez lesz döntő befolyással.

Igaz ugyan, hogy a nagy általánosságban jelentkező kérdések, mint a honfoglalás, vallási átalakulások, később a szerelem már szociális kérdések; de a mind tömegesebben és élesebben jelentkező kulturkérdések nem izgathatták a kedélyeket, mert hiszen nem is voltak azok.

Ha valami „örök emberi”-t rá is erőszakolhatunk ezekre a szépségekre, de az kétségtelenül mégis csak a mások tetteinek magasztalása, vagy az egyéni áradozás volt.

A társadalom kezd kialakulni.

Új változások új szükségleteket, ezek ismét új problémákat vetettek felszínre. Új osztályok keletkeztek; ezeknek egymásközötti harca, folytonos küzdelme, érdekesebbnél érdekesebb kérdések feltolulását eredményezte. A szükséglet, a nyomor óriási, mert jobban érezzük s égetővé válik a kérdések megoldása.

A hazát nem karddal szolgáljuk, hanem kalapáccsal; vallásunk nem a túlvilágból táplálkozik, hanem a reális földi életből; a szerelem nem pusztára testi szükséglet vagy játékszer, hanem a nemek integrációja.

A főurak csökönyös nyüge, a papok mindenhatósága, a polgárság tőkés zsákmányolása, a szerelem piaci jegyzése, szóval az egész elrendezkedés hazug, erkölcstelen, hipokrita volta: merőben más szűzsé, mint a régiek harcias kalandozásai és azok viszhangja.

Idegszerveink fejlettebbek, szellemi életünk tágult, kedélyvilágunk szinte határtalan és a raffináltságig finom szövevényt mutat.

Másfelől a modern emberi jellemet az altruisztikus dominánsok különböztetik meg az előzőktől s ez ma már annyira haladt, hogy a teljesen kifejlett egyéniség tudatosan bekapcsolja és azonosítja magát a társadalommal.

A szociatív jellem!

Lassankint minden érzelmünk szociatív jelleget ölt.

Az egyéni vágyak, az egyéni törekvések, az egyéni gondolatok csak a közben érvényesülhetnek. A régieket is hajtotta erre valami homályos erő; de az sohasem történt tudatosan, egyedül az egyének érdekei voltak irányadók.

Pedig nem az a fő, hogy valamit én csináljak meg, de hogy az meg legyen csinálva; nem ez a fő, hogy ezt a tanulmányt én írjam meg, de hogy az meg legyen írva és nem az a fő, hogy nekem legyenek gyermekeim, de hogy legyen gyermek a világon.

A melódia, összhangosítás és disszonancia. Szinte felesleges bizonyítanom, hogy ennek a bonyodalmas új műfajnak többé már nem felel meg a ritmus egyhangú pergése.

Az érzelmeknek kvalitása és intenzitása van.

Egyik jobban rezgésbe hozza a lelket, a másik hosszasan tart; a hangulatom is más egy táj szemléleténél, más egy gondolatszikra kipattanásakor. Ebből persze az következik, hogy mindegyik érzelmenek más-más kifejezési forma felel meg; de jambusz, trocheusz, daktilusszal együtt vagy tíz-tizenkét metrumra húzni azokat, talán egy kissé mégis erőltetett. És még ha egy versben nem egy vagy két lábforma volna kötelező!

A múlt év elején jelent meg Petőfi Sándornak egy eddig ismeretlen levele. Abban a következőket mondja: „Ezen uraknak (kritikusai) a magyar rímről és mértékről fogalmuk sincsen. Oka magyar versekben latin metrumot és német kádenciát keresnek s ez az én költeményeimben nincs, az igaz, de nem is akartam, hogy szorosan legyen. A magyar mérték és rím még nincs meghatározva, az meg ezután fog, ha fog, kifejlődni és meghatározatni, eszerint róla nekem sincs tudatom, de van sejtésem... az ösztön vezet s ahol ők engem rím és mérték dolgában a legnagyobb hanyagsággal vádolnak, talán éppen ott járok legközelebb a tökéletes, az igazi magyar versformához.” S ezt 1847-ben írta, tehát költészete virágkorában. Ez a nagy poéta-zseni több mint fél századdal előre meglátta, megérezte, az új forma kialakulását!

Ott, ahol acélos erő kell: pattogjon a ritmus, értéke felbecsülhetetlen, de a szelid kedély-hullámozást, merengő szemléletet mindig jobban érvényre juttatja a tiszta melódia. Ha kell

összhangosítson vagy rúgjon szét az összes szabályok között: egy versben alkalmazhat mindent, a daktilusztól a magyar ütemig: amint épen kedélyvergődésének megfelel. Ritmus, melódia, összhang, disszonancia a modern zenének ható eszközei s amíg a vers vers marad, addig minden elemet alkalmazhat a poéta is, ami csak zenei téren érvényesül.

Nem a metrum a fő, hanem a közvetlenség.

Mivel éri el azt, rimmel, metrummal, a szavak dinamikus összehatásával: az az ő dolga.

Akiben meg van erre az évszázadokon felhalmozódott funkcionálási diszpozíció, az meg fogja csinálni magától, akiben pedig az hiányzik, hiába tanulgatja.

A kiképzett idegpályák nemcsak a hasonló körülmények szoros jelentkezése folytán jönnek teljes működésbe. Elégséges ide egy jel (szimbolum), egy hang, egy szín, a szó feszítő ereje: és megindul idegzetünkben a processzus, és lezajlik bennünk az első szenzuális hatásnak megfelelő finomabb, benső, új kiadása: rezeg, rezonál, ajzik az egész lelkünk „ez a fekete zongora”. (A zenei hatás nyitja.)

Ezért érzik a holnap poétái annyira a formát és szinte csudás, új finomságokat, új szépségeket, a legfrappánsabb, épen annak a tartalomnak, épen annak az érzelmenek megfelelő formációkat alkotnak. Ebben a tekintetben oly szerencsés kezűek, hogy nem csudálkozom, ha hinni kezdik, hogy a művészetet vagy poézist egyedül a virtuozitás teszi.

Szinte megható dolog Ady Endre formakeresése második kötetében. (Még egyszer.) Már ott jelentkezik az új poéta, de régi köpenyegben. Elejétől végig jambus és jambus. Kínlódik, nyög alattuk, egyszerre azután a „Mesék”-ben hirtelen prózába csap át (versben kezdte!) és a szavak mesteri elhelyezésével olyan melódiát alkot, ami érzelmeinek legcsekélyebb nüanszát is érvényre juttatja. Majd ismét versbe foglalja öt sorig, de megint vissza tér a prózára és mégis versformában végzi.

Juhász, Babits, Balázs, Dutka, Emőd és Miklós Jutka formaművészete oly *egyéni* és oly tökéletes, hogy mindegyik külön tanulmányt érdemelne.

Az új lira tartalmát pedig nem az „Ő” kultusz teszi ki, hanem az általános emberi és faji kínlódások nagy megérzései.

Évezredek felgyülemlett, átörökített bűnök és örömök örökösei a költők; sajátos formában revelál rajtuk keresztül az élet, a szerelem, a halál... jaj, hogy mindig nagyobb az átok sírása, mint az öröm fölkiáltásai.

A poéta elengedhetetlen sajátása még az őszinteség, mert különben a megvesztegető forma minden mesterfogása dacára sem találja meg a kontaktust hallgatóival soha.

A vers lényegét tehát nem az igazság, nem a téma, nem a gondolat teszi, hiszen ezeket prózában is el lehet mondani, hanem az igazság, a gondolat, a téma nyomán fakadó érzések. Érzések, érzések, s ezeknek a muzsika hatalmával való átvitele.

A poétának ezekért a gondolatokért vagy érzésekért először meg kell szenvednie, s mikor azokat mintegy érzésekre váltotta, írhatja a modern költeményeket.

Téma csak az érzések hordozója, mint ahogyan a testi forma hordozója a színnek; forma nélkül nincs szín, téma nélkül nincs érzés. Színt festési, érzést versírási szempontokból tárgyaltuk! (Van fizikai szín, van zenei érzés.)

* * *

Ime, ez igyekszik előtörni az új poéták lantján.

A nagy magyar Gaea vajúdik itten s a világ legmagasztosabb eseménye közben fagyasztó sikoltásokat hallunk. A nagy magyar Gaea nyögései ajzották fel a poéták húrjait - cinikus füleknek lehet csak kedves a mások szenvedése. Új világok születésének lettünk szemtanúi.

Nagy, idegen bűnök vezeklője a költő. A nemzet felébredt lelkiismerete sír Ady Endre lantján. - Egész nevelési rendszerünk és kispolgári társadalmunk csődje tükröződik vissza Juhász költészetén. Ha a fonák tanítás dacára diadalmaskodva bontakozik is ki a zseni, de rámegy a teste. Szívetfacsaró ennek a végtelen finomlelkű embernek panasza, nagy, belső tragédiája fölött! Dutka pasztellszerű, üde színein keresztül is átborong valami szláv bánat; Balázs Béla egész világfelfogását tükrözteti szerelmén keresztül. A gyűjtő, munkás, de rövidéletű férfi, amint kincseit, véres kincseit szórja a mindent elnyelő tengerbe; mert nem látja sehol az Asszonyt, aki az összegyűjtött kincseket stabilizálná, átörökítené. Tenger, mindent elnyelő tenger az Asszony, holott minden őséletnek a tenger volt szülőanyja. De itt van vigaszul Miklós Jutka, kötetében érezzük a jövő Asszonyát. Két új típust jeleznek ők és biztosan tudjuk, hogy ez a megtisztult két típus megfogja találni egymást.

Emőd Tamásban a régi Kálvin-szirt ereje, sajátos, impozáns egyszerűsége, becsülete kér szót. Amelyik nemzetnek ilyen felszívó ereje van, annak nincs oka a csüggedésre. Leszünk mi még! És végül, véletlenül végül, mert ki akarna itt osztályozni, Babits Mihály hindu világ szemlélete. Néha úgy tetszik nekünk, mintha a modern epikus megjelenését látnánk, de az abszolút nyugalmat szarkasztikus éllel zavarja fel gúnyja, mintha ő maga kéjelegne a hiábavaló világrend megzavarásában.

Úgy-e, sok minden van ezekben az új poétákban?

Csak hogy a verseket szeretettel kell olvasni, nem pedig az ujjakon skandálva.

Olvassák végig őket s meg fogják látni, mi az a sokszor kigúnyolt „kávéházi irodalom”.

Haj, bizony!... nekünk nem állanak rendelkezésünkre királyi akadémiák dísztermei, sem társaságok jól fűtött-világított szobái: ott húzzuk meg magunkat, ahol lehet. Ma itt vagyunk, holnap ott, amint a sors vagy a szolgálat érdeke megkívánja. De a szélrózsa minden irányából is összehúz bennünket egy lenyűgözhetetlen kapocs, a magyar művészet szeretete. És gáncsokat vethetnek és eltiporhatnak bennünket, egy helyett százan jelentkeznek, mert ennek az egészséges magyar művészetnek meg kell lennie. Az időben fekszik, a földben rejlik, külső és belső tényezők kauzalitása, örök és változhatatlan törvények követelik.

Megvannak minden új irányzatnak a fattyúhajtásai és illik is, szükséges is azokat tördelgetni. De ne Oláh Gáborok után ítéljük meg a holnap poétáit; azok soha sem voltak, nem is lehetnek a holnap harcosai.

A mi poétáink után jönnek majd az új magyar festők, a magyar építők, magyar zenészek, az új prózaírók, esztétikusok és mind, mind a Holnap jegyében.

Vagy talán mindez csak agyrém?

Rákosi Jenő a Budapesti Hírlap egy hosszú tárcájában egyenesen bolondoknak minősített bennünket, szellemesen jelölve meg végső állomás gyanánt az örültek házáat. Sajnos, mindenki velünk megtörténhetik ez a szomorú eset. De mi sohasem tudtunk embertársaink testi vagy lelki elnyomódásán örülni, sem afölött élcelődni.

Modern és szent kálvária az az út odáig, megfordultak ott Auguste Comte, Herbert Spencer, Lenau, Mayer Konrád, Maupassant, Baudelaire, Nietzsche, Széchényi István, Munkácsy Mihály és még vagy ezer szent név. Méltóságos uram, méltóztassék egy kis tisztelettel adózni nekik, a bolondoknak, kik ott végezték be szerencsétlen küldetésüket.

Azonban minden valószínűség szerint szépen megfogunk öregedni mi is, jönnek utánunk ismét fiatal harcosok; szeretnénk megöregedni, csak egyek nem szeretnénk lenni soha - meg nem értő öreg emberek.

Nagyvárad, 1909. évi március hó 15-én.

ADY ENDRE

OND VEZÉR UNOKÁJA.

Egy nagy tivornyán borral, vérrel
Idéztem a halottakat
S találkoztam vad Ond vezérrel.

Nyeregben ült kozák ló hátán.
Rabolt ló hátán dölyfösen
S én elhültem ős színe láttán.

Hiába akarnám, szeretném,
Nincsen hozzá semmi közöm,
Más a szemem, gerincem, eszmém.

Más a lovam, a vérem, álmom,
Tőle jövök és idegen
Az én ősöm, fajtám, királyom.

Ilyen bánat nincsen fölvarrva
E kerek földön senkire,
Csak fájából kinőtt magyarra.

A KÖNNYEK HASZNA.

Kisbíró, a Kétség vallatott:
Ember, mit akarsz és ki vagy?
Sírok és a síróké vagyok.

Van-e túrni másokért erőd,
Van-e nagy igazi hited?
Nincs, de meghajlok a Hit előtt.

Milliók könnye nem sok neked.
Miért nem sírsz csak magadért?
Mert én mindenkiért szenvedek.

És ha meghalsz a kínok alatt?
Milliószor szebben halok.
Mert az én sok könnyem itt marad.

És tovább is így csörtet a lét?
De a könnyár majd összegyül
S elönti a világot: elég.

KÜLDÖM A FRIGY-LÁDÁT.

Szívem küldöm, ez ó frigy-ládát
S kívánok harcos, jó napot.
Véreim, ti dübörgő ezrek,
Tagadjatok meg, mégis-mégis
Én a tiétek vagyok.

Kötésünket a Sors akarta,
Nem érdem, nem bűn, nem erény,
Nem szükség, de nem is ravaszság:
Helóta nép, helóta költő,
Találkoztunk ti meg én.

Bennünk nagyságos erők várnak,
Hogy életre ébredjenek,
Bennünk egy szép ország rejtőzik,
Mint gím a fekete csalitban
S leskődnek a véredek.

Ha nem láttok testvéreteknek,
Meksokasodnak a redők
Bús homlokom és lelkem táján,
De még mindig ifjan állok meg
Bősz Judásaim előtt.

Még csak mártir-fényt sem akartam,
Csak azt, miről a Sors tehet:
Odaadni magamtól, szépen
Ezt a nem kért, kicsúfolt semmit,
Forradalmas lelkemet.

Tiétek vagyok, mindegy most már,
Hogy nem kellek vagy kellek-e.
Egy a Napunk, gyönyörű égen.
Jaj, hogy elföd e Naptól néha
A gonoszság fellege.

ÁLMODIK A NYOMOR.

Duhaj kedvek Eldorádója,
Száz tivornyás hely, ne bomolj.
Csitt, most valahol, tán Ujpesten
Hús esztendő legénynek vackán
Álmodik a nyomor.

Gyár-marta, szép, sovány, bús alvó.
Melle horpadt, válla kiáll,
Arcán zúzos, jeges nedvesség.
Mosolyog, szent, nehéz álmában,
Úrabb, mint egy király.

Tiszta ágyat és tiszta asszonyt
Álmodik s vígan felkacag,
Kicsit több bért, egy jó tál ételt,
Foltatlan ruhát, tisztességet
S emberibb szavakat.

Kevesebb vért a köhögésnél,
És a munkánál több erőt,
S hogy ne kellessen megjelenni
Legalább tíz-húsz esztendőig,
Az Úr színe előtt.

Te nagy város, csupán öt percig
Álljon ürítetlen a bor
Dús asztalán dús nábobidnak,
Mert valahol talán utolsót
Álmodik a nyomor.

PROLETÁR FIÚ VERSE.

Az én apám reggeltől estig
Izzadva lőt-fut, robotol,
Az én apámnál nincs jobb ember,
Nincs, nincs sehol.

Az én apám kopott kabátú,
De nekem új ruhát veszen
S beszél nekem egy szép jövőről
Szerelmesen.

Az én apám gazdagok foglya,
Bántják, megalázzák szegényt,
De estére elhozza hozzánk
A jó reményt.

Az én apám harcos, nagy ember,
Értünk ad gögöt és erőt,
De önmagát meg nem alázza
A pénz előtt.

Az én apám bús, szegény ember,
De ha nem nézné a fiát,
Megállítná ezt a nagy, földi
Komédiát.

Az én apám, ha nem akarná,
Nem volnának a gazdagok,
Olyan volna minden kis társam,
Mint én vagyok.

Az én apám, ha egyet szólna.
Hajh, megremegnének sokan,
Vígan annyian nem élnének
És boldogan.

Az én apám dolgozik és küzd,
Nála erősebb nincs talán,
Hatalmasabb a királynál is
Az én apám.

ÚJ VITÉZI ÉNEK.

Gyáva kakasként fut az ellen,
Dúlt bóbitáju, nyomorult,
Fellegvárába beszorult,
Szemétdombjára beszorult.
Mi várhatunk, Tyukodi pajtás.

Mienk a vár, csak táborozzunk,
Dalolgassunk, igyunk, együnk,
Táncolva, vígan fölme gyünk,
Mikor akarjuk, fölme gyünk,
Ne siessünk, Tyukodi pajtás.

Mi a harcunkat megharcoltuk.
Hadd várjanak a pipogyák
Valami nem jövő csodát,
Vén, szép, történelmi csodát
S rajtukütünk Tyukodi pajtás.

A HÁGÁR OLTÁRA.

Gyermekded kost, fehér gerléket,
Első-fű-barányt, vért és velőt
Áldoztam már négy éves koromban
Száz-arcu Hágár előtt.

Ég a tűz Hágár szent oltárán
S én tisztulóan lesem, lesem,
Szinte harminc éve várom én már,
Jön-e a szerelmesem?

Tisztátalan valék, vagy tiszta,
Nem tudom s azt se, mit akarok,
Csak azt tudom, hogy Asszony az oltár
S asszony nélkül meghalok.

Ló-sóskás parlagon ébredt föl
Egykor e bűnös, ős szerelem:
Róza, a szomszédék kis Rózája
Bujósdit játszott velem.

Nem hallottam akkor Hágárról,
Csupán a vérem rítt, kacagott
S hiába jött azóta Kant, Spencer,
Mégis a régi vagyok.

Leköpöm és csókolom őket,
Ők: a semmiség és a világ
S nekik viszem az Élet-vásárból
A legszebb vásárfiát.

Kiknek bőrét nem érinthettem,
Szeréna, Zsóka, Trud és Irén,
Irma s az Ég tudja, kik még: álltam
Göggösen mindük szivén.

S ha vásárolnom kellett csókot,
Behunytam a szemem és szívem:
Ennyi szelíd, bús erőt nem vett még
Perditákon senkisé.

Úgy csókolok én, mint egy isten:
Friné és Genovéva rokon,
Mikor én csókolok. Nem a némbert,
Én magamat csókolom.

De szeretem őket mindegyig,
Magdalénát és szűz Máriát,
Szeretem e nemem-ölő tábornok
S a csókos komédiát.

Párisban ezerszer elnéztem
A kicsi, bérnáló szüzeket:
Hosszú ruhában, fehérén, maflán
Mentek, mint a betegek.

S ezek kútfői a Jövőnek,
Kiknek koszorút én most fonok,
Im, ezek lyányai szent Hágárnak:
A jövő asszonyok.

Szeretem, ahogy megszületnek,
A csecsemőt, süldőt, vént, nagyot,
Szeretek én mindenkit, ki asszony:
Igaz, bús férfi vagyok.

Hágár tüzébe bedobálom
Mindenem, amim van, örömem
S ha koldus vagyok, majd jön érettem
Egy irgalmas, őszi est.

Hágár tüzébe bámulok majd
S tarka, szép asszony-ravatalok,
Vér, emlékek buknak a szent tűzbe
És csókot hány egy halott.

A VÉGTELEN SZERELME.

Mindent akartunk s nem maradt
Faló csókjainkból egy falat,
Vágy, emlék, bánat, cél, okság,
Egy pillanatnyi jóllakottság.

Vonaglottunk bízón, nagyon,
Hős estén és hideg hajnalon.
Pállott harctér szegény testünk
S jaj, öröme hiába lestünk.

Roskadjunk le a Sors előtt
Két gyáva, koldus csókmívelők.
Mindegy, kik küldték, kik adták,
Nem ért a csókunk egy fabatkát.

Több voltunk, jaj, tán kevesebb,
Mint a hajrás, kis szerelmesek.
Túl vánkoson, leplen, ingen
Sírva láttuk meg: ez se Minden.

Be' búsak vagyunk, be' nagyok,
Csókokban élő csóktalanok
A Végtelet hogy' szeretjük:
Sírunk, csókolunk s újra kezdjük.

KÉT SZENT VITORLÁS.

Parton vagyunk, sziklákra estünk.
Be szép a mi testünk:
Nagy tengerek vándor lakója,
Szilaj két hajója.

Összetörött friss, fehér bordánk,
De ép a vitorlánk
S mi lenne, ha fölkerelkedne
Vérünk régi kedve?

Nekünk jogunk van újraélni,
Jogunk van sohse félni,
Nem kérdeni, meddig és merre?
Vissza a tengerre.

Törött hajókkal is csak bátran
Bal éjszakákban,
Hajóink szent szél ösztönözzé,
Mert csók törte össze.

MILÁNÓ DÓMJA ELŐTT.

Este, őszi este,
Milánóban, a dóm előtt
Valami a szívünkre hullt
S a szívünket összesebezte.

És vérezve, fájva
Csókoltuk egymás szemeit
S kérdeztük egymást véresen:
Vajjon-vajjon kinek az átka?

S a dóm némán terpedt
Őszben, ködben, az Ég felé:
Kicsúfolt és fölkacagott
Egy bűnös, büszke, bús szerelmet.

KATÓ A MISÉN.

Pompás, fehér karácsony-éjen
Kidobta a szikrázó hóba,
Kidobta a havas semmibe,
Magzatját a papék Katója.

Aztán Kató, a kis cseléd-lyány
Szédülve, tántorogva, félve,
Ahogy illik, elment maga is
Éjféli, szent, vidám misére.

Kató gazdája, az izmos pap
S falusi nyája énekelnek:
„Dícsértessék az egek ura,
Hogy megszületett az a gyermek.”

Az a gyermek, ott Betlehemben.
Kató fölsír a papi szóra
S az a gyermek, a betlehemi,
Könnyezve tekint le Katóra.

Aztán a hívek szétoszolnak,
Kató lefekszik dideregve.
Istenre s a víg papra tekint
Lázában s két szegény gyerekre.

CATULLUS KÖLTŐ HALÁLA.

Mikor már szegény Catallusnak
Beszélnie sem volt szabad,
Lesbia fülébe más súgta
Tovább a gáláns szavakat.

Mikor a nóták elhallgattak
S Catullus pihegett szegény,
Nótákhoz csábított félvárost
Egy hirtelen támadt legény.

Mikor a holttestet beszórták
A nyár vidám virágival,
Körül a kertben csodamódra
Ezer új rózsát szült a galy.

Mikor a holtnak hű barátja
Már a sírástól berekedt
Szomszédban egy patricius-hölgy
Szült pompás erős gyereket.

S mikor Lesbia átokkal sírt,
Nem volt ezt szörnyű hallani.
Ruháját úgy tépte, hogy lássa
Szép fehér mellét valaki.

BUDAPEST ÉJSZAKÁJA SZÓL.

Budapest éji, nagy álmát hozom.
Be víg város vagy én bús városom.
Zsibbadtan tapint fáradt két kezem
Cigánnyal, borral, nővel, érkezem.
Budapest éji nagy álmát hozom.

Én vagyok a mámoros, kusza est.
Egy városom van: szegény Budapest.
Máshol keserű borom és söröm,
Itt számba ömlik az édes öröm,
Én vagyok a mámoros, kusza est.

Én hozom az álmot, Léthe-vizet
És Budapest ujjong, dalol, fizet.
Bizáncban is nőtt feledés moha,
De így feledni nem tudtak soha.
Én hozom az álmot, Léthe-vizet.

Itt mindenkinek utolsó tor int,
Itt a cél: esti öt vagy száz forint,
Itt estenkint mind királyok vagyunk,
Holnap már letörünk vagy meghalunk.
Itt mindenkinek utolsó tor int.

Itt mindenkit temető-láng vakít,
Itt mindenki gyászol már valakit.
Rossz asszony, váltó, betegség, kaland,
Rossz férfi, vak bűn, ártó hírharang.
Itt mindenkit temető-láng vakít.

Itt mintha a víg halál lengene,
Színház, kávéház, cigány, bor, zene,
Csók, ájulás, láz és mai siker,
Mit bánjuk ma, a holnap mit mível.
Itt mintha a víg halál lengene.

Hajszás nap után éji örömök,
Kigyúlnak a szívek, ha én jövök,
Ugy-e, hogy jó az éji merés,
Ugy-e, hogy jó a vidám feledés?
Hajszás nap után éji örömök.

Holnap majd újra jövök, érkezem,
Most a hajnal vad szagát érzem.
Bús Budapest száguldj, rohanj tovább
Szedd össze a jövő éj zálogát
Holnap majd újra jövök, érkezem.

A HALÁL PITVARÁBAN.

Istenem, Halál, te tudod,
Hogy tőlem elmúltak a bálók,
Lakodalmak és hős murik:
Pitvarodban állok.

Gyáván ülök, nem hencegek
S ha valaki azt mondja rólam:
„Üssétek le ezt a kevélyt,” -
Én sóhajtok, jól van.

Minden jó, jog, ami lesujt,
Minden megszentel, ami büntet:
Istenem, Halál, pitvarod
Megjavít bennünket.

Sohse szerettem úgy magam
Mint most a Halál pitvarában.
Megszerettem a multamat
S lépek beljebb, bátran.

Nem lehet az rossz valaki
Akit annyian üztek, téptek
S rosszabb úr nem lesz a Halál,
Minő volt az Élet.

Istenem, Halál, te tudod,
Hogy vértevő, szomorú harcban
Úztem, kerestem önmagam:
Rosszat nem akartam.

A SZIVÁRVÁNY HALÁLA.

Soha olyan ékes szivárványt:
Abroncsként fogta az Eget.
Soha olyan szent abroncsot még,
Olyan szélest, olyan ölelőt,
De íme esteledett.

Már unták is bámulni, nézni
Parasztok, barmok, madarak,
Szégyenkeztek szemek és öklök.
Hogy ellágyultak ott a mezőn
Egy rongy szivárvány alatt.

Kacsintgatott már csúfolódva
A vén nap is temetkezőn.
Tetszett neki, hogy egy szivárvány,
Egy szín-csoda ámulást terem
Józan és trágyás mezőn.

Csak a szivárvány várt még mindig.
Folyton szebb lett, ahogy bukott,
Sírón nézett le a mezőre
S aztán beitták szent színeit
Távozó felhő-hugok.

A vén nap leesett mosolygón,
Föllélegzett egész világ:
Nem valók az izzadt mezőkre
Eféle bolond és nagyszerű,
Szent, égi komédiák.

BABITS MIHÁLY.

IN HORATIUM.

„Carmina non prius audita”

Gyűlöllek: távol légy, alacsony tömeg!
Ne rezzents nyelvet! hadd dalolok soha
nem hallott verseket ma, múzsák
papja, erős fiatal füleknek.

Nézz fel az égre: - barna cigány ködök,
nézz szét a vízen: - fürge fehér habok
örök cseréjükért hálásak
halld! Ajolost hogyan áldják dallal.

A láng is hullám. Szüntelenül lobog
főnixsz-világunk. Így nem is él soha,
mi soha meg nem hal. Halálnak
köszönöd életedet, fű és vad!

Minden a földön, minden a föld felett
folyton-folyásu, mint csobogó patak
s nem lépsz be kétszer egy patakba -
így akarák Thanatos s Ajolos.

Ekként a dal is légyen örökkön új,
a régi eszme váltson ezer köpenyt
s a régi forma új eszmének
öltönyeként kerekedjen újra,

S ha Tibur gazda-dalnoka egykor ily
mértéken zengte a megelégedést,
hadd dalljam rajt' ma himnuszát én
a soha-meg-nem-elégedésnek.

Minden a földön, minden a föld felett
folyton-folyásu, mint hegyi záporár,
hullámtörés, lavína, láva
s tűz, örököslobogó. - Te is vesd

el restségednek ónsúlyú köntösét,
eléged már meg a megelégedést,
légy könnyű, mint a hab s a felhő,
mint a madár, a halál, a szél az.

Görnyedt szerénység, kishitű pórerény,
ne nyomja lelked járomunott nyakát,
törékeny bár, tengerre termett,
hagyj kikötőt s aranyos középszert

s szabad szolgájuk, állj akarattal a
rejtett erőkhöz, melyek a változás
százsínü, soha el nem kapcsolt
kusza, kerek koszorúját fonják.

ÓDA A BÚNHÖZ.

(Minden nagy, nemes merény a maga ko-
rában bűnnek látszott. Sokrates, Krisztus,
Kolumbus, Galilei, Spinóza, Darwin - mind
bűnösök voltak. Ezt a bűnt dalolom.)

Elbízott erény! hizelegve gyávább
s korlátoltabb lant rezeg udvarodban
ámde nem tisztább! Az enyémet néked
ajzza, nemes Bűn!

még ifjú izmom. Neked égő csokrot
soha nem látott faju új virágból
áldozok, melyet szakadékok ormán
csentem a földből

vakmerő kézzel, veszedelmes úton:
bódító, *sötét* liliom keresztjét,
vérvörös hunyort, s *örökös* virágú
áloe-pálmát.

Nem neked, természet öröklött bűne,
szerelem: romlás bujázöld hinára,
nem, gerincivó Cythereia, néked
mennyei kéjhölgy!

Nem, vad gyilkosság, alacsony tolvajlás,
nem, rút fös vénység, feneketlen bírvágy,
nem, te legrosszabb, pohosult tétlenség,
csökönyös önkény

s orvosolhatlan butaság! nemünk nagy
szennyesládáját teletöltő! moslék!
hitvány szemétdomb! Sosem érdemelték
nagy nevedet, Bűn!

Mert te vagy a nagy, te vagy új és bátor,
te vagy az erős, te vagy a kiváló,
villogó fejszéd a sűrűn járatlan
új utakat tör.

Bűn, bűnnél százszor rokonabb erénnyel
mégis bűn, nagy bűn a buták szemében,
kik kopott párnán a sötétben ülnek,
félnek a fénytől.

Ámde bátran én teneked szegődöm,
szolgáid legszebb javadalma, nagy Bűn,
add fényes fejszéd a kezembe! Kenj be
torna-olajjal!

Ó fogadd ifjú, de derék erőmet!
Rontok, építek! Zuhanó szekercéd
fénye hullócsillaga tőlem ejlik,
mert te vagy a nagy,

te vagy az erős, te vagy új és bátor,
Gallián Caesart te vezetted át és
új aranymezőket kereső, te leltél
Amerikára.

HIMNUSZ ÍRISHEZ.

Sötét van. Hol az ezer szín? Mivé lett?
Hol az ezer tárgy külön élete?
(Szín a különység, különség az élet.)
Éj van s most minden tehén fekete.
Belém esett a világ és lett oly vad,
oly egy-sötét, hogy szinte már ragyog
s a lelkem indus bölcsességbe olvad:
nincs semmi sem, csak semmi van,
s e semmi én vagyok.

Egy - semmi! Minden - semmi! Színek nélkül
ragyogó semmi! Unlak, hagyj te most!
Sokszorozó lelkem veled nem elégül,
meddő szám, mely nem szoroz, se nem oszt.
Ért gyümölcs nedvvel, fejem telve vággyal,
vágyaim súlya nyomja vánkosom:
ah, nem békülök én unalmas ággyal
s Morpheus karjai között
Irisről álmodom.

Iris! te lelkem régi istensége!
Hétszínű, gyöngyös, mint nektári kelyh,
ezerszínű, uszályos, égnek éke,
Iris, kinek ruhája pávapelyh,
Iris, kinek mosolyja a szivárvány,
színek bontója, koszorús hajú,
ivelt szeszély, ég hídja, tarka bálvány,
jer, ontsd eléembe képeid,
beszédes színter!

Idézz fel nékem ezer égi képet,
és földi képet, trilliót ha van,
sok földet, vizet, új és régi népet:
idézz fel, szóval, *teljes enmagam*.
Királyt, papot, pénzt, nemes daliákat
s a daliával idézd fel lovát,
aljas gonosztevőt, tudós diákot:
a multak követét érted-é
csiholni, mint kovát?

Költőszemeddel többet lelsz te benne,
mint ásatagban egynémely tudós.
De ha ráuntál múltra és jelenre,
színek bontója, légy nekem te jó.
Hiszen te fested, Iris, a világot,
s ne tudnád, hogy ecseted merre fut?
Idézd fel, amit még egy szem se látott; -
a jövő falát érted-é
kitárni mint kaput?

Színek bontója, viharok barátja,
világ költője, tarka, mint virág,
jer, kedvesebb nekem a Mája fátyla,
mint az unalmas egy-való világ!
Vihar barátja, szép idő követje,
Junó követje, koszorús hajú,
világszínháznak kárpitos szövetje,
jer ontsd eléembe képeid,
beszédes ívkapu.

PARIS.

Fantázia.

Más vidékre vágysz innen, szemmel látom néha rajtad,
jelzi színnel sápadt arcod, biggyenéssel néma ajkad,
unalomszönyegre hímzed, álmokból a kézimunkád,
nem hat fesztelen kedélyünk, nem hevít meleg szavunk át,
új városunk friss hangjai ködfátyolképek előtted,
mik a régi magyar róna únt borujára vetődtek
és a villany kék lángjai s kocsicsengők, szent harangok,
mélák mint a pásztortüzek, tompák mint a nyájkolompok.

Messze szőke Szajna mellett feketül egy híres város,
nappal ugyan feketül, de este mint az ég sugáros.
Nappal gyászruhában ül, de éjjel fényruhában táncol,
míg a rendőr, szürke Hajnal, felhős homlokot nem ráncol
s rá nem süt zord örlámpája, mely sok titkos bűnt leleplez:
akkor, tettenért, leguggol, akkor kissé csendesebb lesz,
de mint elfeledt csatornán rothadó test illó kénje,
csak az enyhe éjét várja, hogy kitörjön újra fénye.

Ott a nép, mely nyüzsg az utcán, eleven könnyelmű tábor,
ott valami leng a légben régi tengerek savából,
ott az emberek szemében nem mereng öröklött átok
s ázsiai lusta bú nem köt vergődő unokákat.

Ott ha városzajon átzenget a vidék szélmalma, tücske,
nem miként kerékfogó sár, fényfogó köd, lélek füstje,
ott az ábránd nem ragad benn a lélekben, mely foganta,
ott a mélabú gyulandóbb, mint minálunk kedv és gyanta.

Homlokukat ott a házak messzebb merik tolni égnek,
ott sok ódon palotái állnak ősi dicsőségnek,
ott sok új házon nem álmodt új vonal, szeszélyes hajlás,
ott perelnek, rakva kőből, új öröm és régi vallás.
Ott az ókirályok vára nyitva minden közseregnek,
benne sok kincs - drága míve régi híres mestereknek
ott a gót regényes egyház csonka csúcsa, gazdag hornya;
igazán regébe illik ott a híres Eiffel tornya.

Régi vár, melyről dicsvágyó serdülőben álmok kelnek,
tündérváros, melyről tágult szemmel hall mesét a gyermek.
Ez ama hajó, mely indul zátonyokkal tölt távolra:
nyúl fölötte kéményárboc, leng fölötte füstvitorla.
Ez ama fészek, amelyből költ a röpte némely sasnak,
és neveknek, miket hallva ifjú becsvágy száll magasnak,
ez a nagy boly, melyet rakott sok hangyánál hangyább hangya,
ez a malom, melyről álmod a mezőn aszó kalangya.

S ez ama szőlőkert, melyben aszott anyja annyi bornak,
melytől egy világrész annyi nemzedéke dőlt mánornak.
Ez a drága trágya dombja, melynek nemes erjedése
elég hogy egy kontinensnek talaját átássa-vesse.
Ez ama kas, melybe méhként száll a legkülömbek vágya,
ez a távol rothadó test, ez a finom illat ágya,
mely a méla magyarföldi róna tétlen emberének
éber orrlyikát zavarja: távol hangszer, illatméreg.

Babylon ha erre volna: nyughatnál-e messze pusztán
látva annak fordult ormát délibáb vizében úszván;
Babylon ha erre volna, nemde bomlott cimbalomkint
lenne hangolt lelked, annak hallva zenéjét koronkint;
Babylon ha erre volna, azt hiszed, hogy illatától
tétlen ideged hárfája nem rezegne meg magától
s súlyos álmok iszapával bús lelked nem lenne sáros? -
Messze szöke Szajna partján feketül egy híres város...

RECANATI.

Leopardi szülőfalva.

Künn az udvar naptól aszúlt bokra
földnek ejti fáradt levelét,
messze sötét szőlőhegyek csokra
von falat, félénk falú, köréd.
Benn a színek összeolvadóban,
könyv az asztalon, zavart halom,
mint fehér kövek, mint pusztá rom,
kő kövön hol nem maradt, valóban.

„Ó csak azt tudnám, hogy mire vágyom!
Vigyen a sors, bármily útra szab!
Kenyerem vágy, unalom az ágyam:
mindenütt rossz, otthon legrosszabb.
Vágyam van és semmire sincs vágyom:
hogyan lehetne: mitsem ismerek!
Tán egy kék virágot keresek.
Hol vagy, hol vagy, édes kék virágom?

„Künn az udvar kútja kőpárkánya
mellett nyílhatsz, míg én itt veszem;
elmosódik domborfaragványa:
odáig sem ér szemem s kezem.
Fülesrúddal ott egy élénk lány áll,
föltűrött karján üres csöbör,
megmerítve húzza újra föl,
teste ing minden mozdulatánál.

„Mennyi kútag, mennyi szőlő, dombod
s kék virágod, szép Itáliám!
Merre síma vászonsátrad bontod,
az alatt nyíl az enyém is tán.
Vagy ott fenn, hol föld és fölő kondor,
hó alatt diderg az, senyvedőn,
míg fölül e fagyos lepedőn
komoran jár óriás komondor.

„Vagy talán már el is hervadt régen,
néhány ezer évvel ezelőtt
s illata kísért még e vidéken,
gúnyolván a késett keresőt.
Tán egy római nő, görög ének
mellett, peristylon oszlopán
dőlvén (púpos hátam, bús szobám,
szégyenkezzél!) adta kedvesének.

„Nem! a boldogságnak kék virága
mindig csak nyomainkon fakad;
szem előtt keresheted: hiába;
aki visszanéz, az látja csak.
Ó de kinek soha föld husába
gyenge sarka egy sebet se vág:
hogyan teremjen a nyomán virág?
Bölcsejéből ki se lépe lába.
„Bölcsejéből mindjárt sírba hág?”

STRÓFÁK A WARTBURGI DALNOKVERSENYBŐL

(Wolfram így énekelt:)

Fehér ruhás az én madonnám,
kihez köt fehér szerelem,
megvívok érte lovagtornán
kiontom érte életem.

Halavány rózsaszínű bőre
rezegve tömjént párolog -
sírok, ha messziről belőle
csak egy sugárka rámcserog.
Új tagja, újra nézve rája
új rózsaként nyíl szerteszét,
s a friss csokornak nedves bája
önti el érett termetét.

Dicsérje kő, dicsérje minden
angyali madonnám kegyét;
dalaim záporával hintem:
ruháját gyöngyössé tegyék.

Ruhája, teste tagja is talán:
testével mintha összefolyna,
s e selyemhab a meleg, tiszta lány
illatos, illó ködje volna
Áttetszik rajta minden mozdulat,
a finom ideg-hárfa-háló.
S selyemzúgásán dal gyulad
szívemben, soha el nem álló.

Halaványkődű rózsabőre
éneket ekként párolog -
boldog, ha messziről belőle
csak egy sugárka rámcserog.

S mily újszerű, mily meglepő az arca,
ha szembeveti gyöngyös mosolyát!
Tekintetének gyenge gyémántkarca
üveglelkemet csengve metszi át;
Komoly nyakától halkán lefelé dől
lankára lágyan omlékony vonal,
s a fésű és tű szoros börtönéből
kigöndörödni vágyik az
aranyosbarna haj.

Új tagja, újra nézve rája,
Új rózsaként nyíl szerteszét
s a friss csokornak nedves bája
önti el érett termetét.

Ó új gyönyörűség, mit senki még nem érzett!
Nincsen neved, hát hogyan híjalak?
Új vágyam, új nyila, új mesterséggel élezett,
rád új dal kéne, most talált szavak!
E régi rím, ez elavult alak
frissen kinyílt napod mily szégyenkezve zengi!
Ó új vágy! új csoda a nap alatt!
Ó új gyönyörűség, mit még nem sejtett senki!

(Tannhäuser pedig így énekelt:)

Vigyázz! tudod, szerelmem ég,
úgy mint a tűz. Vagy mint a jég,
a jég, mely ég és éget.
Szerelmem nem tej, nem fehér:
itala bor. S a bora vér.
Vigyázz! megöllek téged.

Piros véredre szomjazom,
ma megrészegek még azon,
azon a piros véren;
Harcidal párzó énekem:
tudod, nem kedves énnekem
a hófehér szemérem.

Ágynak az fázón búj alá,
nem melegíti buja láng
aludjon hát, a gyáva!
Mi vadak, tépjük a lepelt
vérezen arcot és kebelt
körmünk királyi vágya.

Nyálként és vérként, omlani
csordulnak bűnös vágyai
körmünknek és fogunknak:
a szeszt lángjával nyaljuk el,
a kín a kéjtől nem rúg el:
kéjjé pirul kinunk csak.

Ugye hogy lázad ma dalom?
tüzem tovább nem takarom:
áldott a meztelenség!
A kéjnek teljét akarom!
jőjj vágyam, aljas hatalom,
legédesebb ellenség!

Jőjj vágyam, aljas hatalom
vagyonnal áldozok neked
s étellel és erénnyel:
ép így tisztelték egykoron
arannyal a szent gyermeket
s mirrhával és tömjénnel...

(Lesznek, akik e versben is pornografiát akarnak majd látni. A hiba bennük lesz. E vers célja magas művészi cél, s így *nem lehet* erkölcsellenes. Ha tudnám, hogy csak egy sort is más célból írt vagy piszkos forrásokba mártotta a tollat: levágnám kezemet.)

A TEMPLOM RÖPÜL!

Kimentél a holdvilágra
űzni gondot s bánatot;
lelkedre a hold világa
tejszínű ruhát adott:
holdfehéren, holtfehéren
nézted a nagy templomot,
mely setéten nyúlt a téren;
nézted a vén templomot.

S gondolád: „Milyen kegyetlen!
milyen zárt és mily nyomott!
mily erős és mily ügyetlen,
bírna bár sok ostromot.
Nyújtózik, mint súlyos állat,
hosszú nyakkal égbe néz,
mint nagy állat, mikor fáradt
s nyújtott nyakkal égbe néz.

„Rég nem szállt és ránőtt szárnya
furcsa madár, meghiszem;
s mintha döglött lelket zárna
a lehúnyt rozetta-szem!
Látod bő kapuja mellett
körmös két nagy oszlopát?
Látod-é csúf szügye mellett
csontos-körmös oszlopát?”

S addig nézted, míg előrébb
tornya görbült eleven
s rézsút nagy keresztes csőrét
légbe fúrta hirtelen,
ércetöje tollra foszlott
s meglebbent a barna szárny,
földről fölszökött az oszlop
s fölrebbent a barna szárny.

Iszonyún zúgott a légben,
kőfelhőnek óriás:
lenn a földön, törmelékben
nyoma négyszög, semmi más.
Te, kit kőporral behintett,
bámultál rá, mint bolond,
mint ki új rémet tekintett,
mint egy holdruhas bolond.

KÚTBAN.

Gondoljátok-e, mi van a kútban,
kút fenekén és kút közepén:
tudnám bár, mint egykor tudtam,
elmesélhetném.

Törpék, azt hiszem, élnek a mélyén,
csupa Hüvelyk Matyi, törpe nép:
apró szemük áthatol éjén,
vékony lábuk a vízre lép.

Vékony lábuk a vízre lép, mint
csámpás csápú, kaszás bogaré,
férfiuk rút és hölgyük szép, mint
megannyi picinyke vízi királyné.

Kemény nekik a víz, áthatatlan
fekete fényű gyémántpadló,
rajta királyukat árnyfogatban,
könnyű fogatban húzza hat ló.

Magas nekik egük, a fekete ég,
Apró szakadékok, hulló kövi réteg.
Tudósaik azt rég kiméricselék,
Hogy meddig a víz, a gyémántsíma rétek.

Mert vízbe helyenként betorkol a föld és
ott van a vég, mélyrejtélyű határ
a kaputlan fal s alagutlan töltés
végnélküli vak akadály.

Végnélküli vak akadály, mint
minekünk az üres levegő
(bár szállni kívánnánk, mint a madár, mint
a fecske, a fönt lebegő).

Fal, fal, csupa fal, csupa fal, csupa fal...
(A világnak lehet e vége?)
Így él a sötétben vén és fiatal
a sötétség picike népe.

Jön néha a kútvödör - ó csupa rémség!
Reng a víz attól, loccsan az ár;
inti is az unokákat a vénség:
„Amerre a kútvödör, arra ne járj!”

Így élnek a vízen, légpalotákban,
míg össze nem omlik a kut
és minden e törpe világban
még nagyobb sötétbe jut.

A földfalak akkor egymásra omolnak,
a nyílás helyére a csorda lép
s eltűnik, mintha nem is lett volna
Az emberi szem nem látta nép.

APRÓSÁGOK.

I.
LUNA.

Szerte feketén
lapul a nyom
a fűz a kút fölött
busúl nagyon.
Gyászol a felhő
fehér ruhában:
a hold, a szemtelen,
hízik javában.

Gyom alól szól a
tücsökzene.
Este szép igazán
a jegenye,
nyújtózik égnek
de csak hiában -
a hold, a szemtelen
nevet magában.

II. HESPERUS.

Megtépte köntösét a felhő,
gyászolva a halott királyt.
Ó eljön! én hiszem, hogy eljő,
hiszem - ma este legkivált!
(Az est sötét, az ég zilált.)

Megtépte köntösét a felhő,
gyászolva a halott királyt.

SZÖLLŐHEGY TÉLEN.

Az egész szőlőhegyet látni most
a hegy húsát most látni meztelen,
mint ájult hölgy, mutatja fesztelen
telt formáját, a gömbölyűt, csinost.

A barna föld emlőjét látni most,
emlőt száradva, dombot nesztelen,
hol az áttetsző gyöngygerezd terem,
melyből szűrik a mézízű pirost.

Karók serege bús-meredten áll
arannyal árnyal a ferde sugár
a puszta hanton egy lélek se jár.

December, január, és február -
mikor jön már a tavasz és a nyár?
a fosztott tőke álmadozva vár.

A VILÁGOSSÁG UDVARA.

(Értőknek, nem félreértőknek. Csonka világtükör volna a művészet, ha a rútat mindig kikerülné. Aki más szempontot keres a naturalista költeményekben, mint tisztán művészt: ne olvasa e verset, melyben egyébként semmi pikantéria nem lesz.)

Ismeritek a bérházak fonákját,
mely valamely üres telekre hátall
a függőlegesen leszelt tetővel
- akár az utca hasadt volna szét -
a nyirkos aljat s lépcsős tűzfalat,
s köztük a pusztá, sápadt, sima sárgát,
amelyen nem fog semmi napsugár
s a szomszédház egyenes árnyékának
éles vonala előmlik, elolvad?

Ismeritek a négyszög-mélyedést
a hosszú, keskeny, apró ablakokkal,
melyeknek barna, szűk keretjei
egymás fölé ritkássan sorakoznak?

Ismeritek zugán a tört árnyékot,
hová lihegve jönnek meghűsülni
az utcakölykök nyári délután,
akik kiszedték a kerítés lévét
s gazos tágon métázva gondtalan,
kalap híján a nap fejükre tűzött?
Ismeritek az árnyas mélyedést,
hol egymagában, hűsebb alkonyattal
lábat emelt s usgyé! a kóbor eb.

Jöttek egy reggel hosszú mérőfával,
spárgával, léccel; - ástak, kerítettek
s meg' méricséltek; póznát vertek szerte
s táblát aggattak: „Bemenet tilos!” -
Majd újra jöttek malterral, kalánnal,
téglával és szekérrel; ástak, raktak,
fából nagy állványokat eszkábáltak,
léces hágókat, deszkaemelettel,
azon dongott sark, csoszogott papucs,
nyikorgott a taliga kereke,
görrent a csigás téглаemelő gép
s párossan hordta piros utasát.
Majd szűnt a munka; nyúlt a téglamű
csokrot s fedélt nyert; eltisztult az állvány,
leszállt a hágók kettős emeletje,
- deszkánként hordta hosszú tengely el -
és meztelen maradt egy friss, új háznak
még szüziessen fehér homloka.
Száradt a ház. A lakók beköltöztek,
új számozást kapott az utcásor
s a mélyedést mindenki elfeledte.

Csak a házmesterné, ha reggelente
seprő s lapáttal végigjárt hatalma
szemektől elrejtettebb szögein
- míg nyelve is lapátként hánya piszkot; -
vagy a cseléd, mikor kiszórta a
frissentört váza drága cserepét
- ügyetlensége kárát palástolni
ama hosszúkás keskeny ablak részén -
vagy, eleinte, még az asszony is
ha, gyertya nélkül, mert a gyertya drága,
kamrában néha szerte rakosgatván
levert a polcról hébert, köcsögöt
s bosszankodott a szomszéd új falára,
mely árnyékával kis tárát betölté:
csak ők emlékeztek hálássan olykor
e csöpp szögletnek létezésire
s nevezték, német szóval, mely be sem megy
versembe: Világosság Udvarának.

Lucus a non lucendo - mert valóban
a világosság nem hatolt ide
s mélyét nem érte soha napsugár
csak oly kevéssé, mint a kutak mélyét;
csak peremén vetett rövid szegélyt
napszak szerint, felváltva, más falára.
Mélyén tojánhéj, váza cserepe,
csont, konyharongy, üvegnyak, toll, szemét
és újságfoszlány, széttépett levél
- ki tudja, kinek az írása rajta? -
sőt néha döglött macska is - tudom -
szűz összevisszaság között hever
szemtől bizonytalan időre rejtve.
Mert bárha néha lakomák után
egy kábult fej és fölhevart gyomor
ott, ahová a király is gyalog jár
émelygésében frissebb légre vágyva
kinyitná rése homályüvegét:
tekintete idáig el nem érne,
sötétben veszne el e szurdokalj.

S így míg a nagy ház hármasszemes emeletjén
folyton folyik az élet üzleti
s tenyérnyi hely sincs, hol lakó ne nyüzsgjön
a földszint boltjától a tűzhelyig,
melynél unottan gubbad a család,
az első emelet úrilakáig,
és a poloskás ágyakig, melyekben
nyomor nyög avagy céda gyönyör izzad:
addig van a háznak egy szöglete
- mint régi kastély titkos rejteke -

hová láb, fény és mozgás el nem ér,
mely némán gyűjti egy jövőendő napra
folyton növekvő pizska halmazát.
Egy kis hely az élet zajától mentve,
még jobban mentve, mint a temető.

Miért mondtam el ezt? Nem is tudom,
csak gyakran oly nyomasztón jut eszembe
ha járok a bérházak folyosóin
s kinézek holmi keskeny ablakon.
S nem tehetém, hogy egyszer el ne mondjam.
Mi van benne? Mi bánt úgy engem, benne?

EMLÉKSOROK EGY RÉGI PÉCSI USZODÁRA.

(Sommo mollior unda.)

Szenvedélyes szenvedély korcsolyája lelkem
nem kerülém el ami elkerülhetetlen
ó szerelem, szerelem, könnyű heved oly vad:
hogyan kopik a korcsolya! és a jég hogyan olvad!

Vers, te másfelé röpj, menekülj a véstől:
nyugodalmass képeket, régi kort ígézsz föl.
Légy te búmm-feledtető, légy te nekem Léthe:
kinek éber gondja kín, dalban újul léte.

1.

Áll-e a nagy uszoda, közepén a parknak,
melyet nyáron oly poros akácok takartak,
mely tavasszal poshadón, pocsolyával telten
kushadt, túl kórházon és túl temetőkertben?
- Messze, messze sík terül, hol a káplár sort hív,
messze fontos négy torony, minaret és boltív,
messze füstölgő Mecsek zöld teteje újít
szemnek nyújtva legalább üde koszoruit.

Idele csak fülledés, semmi hegyi érzet:
zöld hinár, por s némi bűz ködli az egészet.
Szivárványszínű hinár s füst, a gyárak füstje,
korhadt bűrű sík moha, pókháló ezüstje,
roncsbíd, színjátzó moha, s gőz, a gázgyár gőze,
némi forró várospor, s bűz, a börtöngyár bűze.
A vasútról szénszag is s fütttye fájó hangja -
délbe közbekondul a dóm komoly harangja.

Messze, messze sík terül, oly unalmas, álmos -
s fuj, milyen nép jár ide, parkhoz és hinárhoz,
nappal ahol dong a dú, este zenél béka:
fúj, milyen nép jár ide, mindenfajta léha,
sok csavargó, naplopó, hasztalan és renyhe,
munkátalan munkásnak e hely im az enyhe.
Sok botor hajléktalan, sok iszákos vérarc,
s nappal akit idehajt gyomorúr és bérharc.
Itt veszekvés, esküvés, káromlás a káron
s buta restség búj, únott napközötti álom,
éhbendő fűr forrt fűvet, feje tők-felejtve
s szesznymos pofák, zsirült kalap alatt rejtve.
Itt a pajkos utcamag s nyúl a gummipuska:
ostornyélj, zsinegöv s tolltok övön puzdra.
Itt sok izgató beszéd, tolvajcsere s osztály,
s este ronda vágyakkal rohad ez a rossz táj.
Színe kopott, embere s nyelve céda, tarka -
nyom is csupa csupasz újj s ferde cipő sarka.

2.

D. e. 8-11-ig nőknek
11-12-ig férfiaknak.

Úgy - de nyári délelőtt, ha a nap tekinteti
azt mi máskor undok is, kedvesen kellemteti
s halavány diákot és karcsú iskolásleányt
pár porülte zöld levél bájol erdőség gyanánt
s serdülő szíven, melyet már egy új bú lágyogat
költ a durván-buja táj finoman-rossz vágyakat:
ekkor e ligetben is más nyom hajtja a gyomot,
ekkor kap szegény liget néha mégis más nyomot,
könnyű kis cipő nyomát, melyen télen korcsolya,
kis cipőét, mely nem lát tegnapi sárt, port soha.

S lám: a kényes úrleány és az álmosléptű bonne
kezüket cserélik a könnyű fürdőkalapon;
lanyha lánykacsót, amely nem tud gépet hajtani
s egy finom tenniszverőt lusta nyugton tartani.
S lábuk szinte támolyog, míg a kusza gondolat,
milyet nyár költ és növés, isten tudja hol mulat -
ó ha szappan, mint biborpattanásos arcokon,
tisztasággal győzne e léha elmeharcokon,
melyeket e búja hely boldog lanyhaságba nyújt! -

Belül a medence már kosztümöktől kivirult
s zaj, sikoly, habloccsanás hallik a faház mögül...
S ó a drága ifjúság! sok suhanc körébe gyűl:
úri, disztíngvált suhanc, akin már kemény a gallér,
kis fiú, de nagy betyár, eldédeltetett gavallér.

Mindjárt ők fürödni itt, addig órájukra várnak
s míg a hölgyek végezik, mit csinálnak? Kukucsálnak.
Ó a korhadó faház s ezer áldott hasadéka!
ó a retesz kabin! ó az ifjú vér játéka!
ó az áruló kabin! s alkalom a vágnak atyja!
ó a tilos formales ezer édes új adatja!
ó e titkos formales, báj amely enyész a nyárral!
ó e benyomás-tavas, bő virággal, tele sárral:
mennyi harc csírája kél, tavasz gyűjt avart a télnek,
s szenvedélyes szenvedély korcsolyája lesz a lélek.

3.

Vers, te másfelé röpj, menekülj a véstől,
enyhe percet, hűs habot, lágy vizet igézz föl.
Mert habár e langyos ár telve közsereggel
s jönni mikor senki sincs, lusta valék reggel
s mert habár e népes ár nyüzsg a profán zajtól,
fejest ugrik a vitéz, gyáva gyerek gajdol,
pattog ezer bugyborék, reng az ugródeszka:
itt hol alig oszla a női testek pizska,
hol pajzán kislány, ha nem figyelé a bonne öt,
fröccsel imént heccle sok *derék* zsidónőt,
itt hol most is jár a hecc, lárma, locspocs, szennyhab:
mégis e világi zaj én reám itt nem hat.
Mégis e hely énnekem nyugalomra költő,
puha dunna, béles ágy, s hinta, bizony, bölcső:
mert te vagy jelen, te víz, leghívebb barátom,
tisza, mégis piszkos is, elemem, világom.
Bár csinált tó, csent anyag, kicsike is tónak,
kéjjel fekszem rád hanyatt s evezek mint csónak.
Otthon érzem magamat mint a hal és tisztán
égbe látok egyenest, szinte égben úszván,
áldott márvány, enyhe víz, mindig csillapító,
pázsitodra fekszem és azt kiáltom: Itt jó!
(Ennyi csőcselék hadat hogy' ki nem vet hátad?)
édes vizem, hadd ölel leghívebb barátod!
Puha tömött fodrodon egyengetem arcom
(tisztasággal győz a hab minden léha harcon)
s mellettemtől szívemnek messze kanyarg álma
(álomnál puhább a hab, nyári hűvös párna).

NÉVJEGYEMRE.

A név, mely áll e kis papíron,
kimondva szó, mely száll tova.
Lehellet és üres jel annak,
ki nem hallotta még soha!

S e rövid név, értelme tárva,
tudjátok mégis, mit jelent?
Egész világot, önkörében,
mely zártan, szuverén kereng.

S nem kisebb, mint a ti világtok,
mely földből s csillagokból áll:
két vége van minden világnak
a születés meg a halál.

Nem kisebb, semmit, sőt az *ég s föld*
közölt valókkal még nagyobb;
s mindenkép más a tiéteknél:
én nektek idegen vagyok.

S világom tág, de idegennek
belé a bemenet tilos:
jaj, mért egy örök idegennek
jelzé nevét e papiros?

BALÁZS BÉLA.

AJÁNLÁS.

Mit akarok? - Hiába minden.
Sohsem érezted szárnyaim szelét.
Ha világkincsét szórtam is eléd
Megcirógattál, mert szerettelek. -
És mégis vonz, mint az örvény, egy bánat
S mert meg se látod arany koronámat
Némán leveszem s áldozni megyek.

Előttem örök, nagy asszonyvultod
A homályos, szent őstenger terül
Titokzatosan, érzéketlenül
Ringat világot, életet.
Meg se csobban, ha fejem lehajtom
Rövidéltű férfi én, a parton
És beleszórom véres kincsemet.

A KERT ÉS AZ ASSZONY.

Hatalmas ősz van. Behódolt a kert
A fák mezítlen, néma foglyok állnak
Elébe szórván kincseit a nyárnak
Most ítéletre várnak. Vár a kert.

Az erdőn fent még zajlik a csata.
Lélegzetfojtva hallgat lent a kert
S íme a nyárnak futó csapata
Véres zászlót az alkonyégre vert.

Egy asszony áll a kopasz fák között.
Dacosan mint egy elárult vezér
Nézi a pírt a barna hegy fölött.

Göögshalványan, mozdulatlanul.
Remeg a kert körötte s egy levél
Félve, puhán könnyes szemére hull.

GAEANAK FOGLAK HÍVNI.

Gaeanak foglak most már hívni téged,
Mert úgy vagyok előtted mint a réten,
Mint tavasz estén, ha állok a réten
S jövődő termés titkos tüzei
Festik az esti messzeséget.
Gaea.

Gyér fű között látszik a föld és nincsen
Lomb és vetés; csak föld, föld, barnaság van.
S a feneketlen, buja barnaságban
Tavasz és nyár és minden benne forr.
Nagy egyszerű szemedben minden.
Gaea.

És vállad, melled dermedt viharában
Ős földérőknek üzenetjét érzem.
Emlékezik és visszhangzik a vérem
És minden gyökér az én gyökerem.
És nem múlhatok a halálban.
Gaea.

Ha kínjaimat szorongatva, féltve
Elébed hordom - kételkedve elejtem,
Mert a miértjét mindnek elfelejtem.
Mert itt vagy és az minden és hová
Mehetnék túl idáig érve?
Gaea.

TALÁLKOZÁS.

Túlsokat álmodtam, álmodtam rólad.
Túlsokat néztem a távolba várva.
Itt tartlak most a karomba zárva
És nem vagy közelebb.

Úgy csak szoríts, had érzem a véred,
Fúrd csak a fejed kabátom alá.
Lelkem még mindig a távolba réved.
Való lett álmom s most álom az élet
És én még fázom.

Szoríts, csak szoríts. A bűbájt tépd el.
Mért borong bennem még, vágy és bánat?
Gondolatom mért száll keresve széjjel?
Egyedül vagyok mint álomban éjjel
És csodálkozom rajtad.

Túlsokat álmodtam, álmodtam rólad.
Itt tartlak most a karomba zárva
És ölelsz és csókolsz és mindhiába.
Nem férsz közelebb.

TAVI NOKTURNO.

Most elhallgattatok,
Te és a tó és a nagy éjszaka.
Most összefogtatok
És köztetek most egyedülmaga
Van a szívem.

A szemeid úgy feketéllenek,
Minthogyha az éj nézne rajtuk át
Nem értelek.
Te asszony mond, hol van a te hazád?
Mit akartok?

Nézd, nézd a tó, hogy szívja fel
Az egész bomló éjszakát magába.
A kemény hegyek árnya oly puhán
És feketén borul az árba,
Beléhajol a karcsú fűzfaág
Bús megadással. És a nyárfa
Fáradtan ejti lombját le a tóba.

És nézd, hogy ezüst leveleket hullajt
A hold, a hold - és elhalóba,
Ezüst levelet ringat minden hullám,
Ringatja bágyadt, titokzatos mámor.
S a néma sötét vizen végig borzong
A violaszín csendes csillagzápor.

Nézd, nézd, hogy szívja fel az éjszakát a tó

És szív és hív sötét szemed
És tudom, hogy a tó néz rajta át
És rám mered. -
Te asszony, mond, hol van a te hazád?!
Mit akartok?

Old el a csolnakot,
Fázik a szívem egyedülmaga
Az örvény megfogott.
Megyek-megyek - szédül az éjszaka.
Evezz be halkan.

Vigyél magaddal el.
Bágyadtan fekszem. Szívem védtelen.
Nézz rám, nézz rám míg halkan evezel,
Sülyedjek mindig, mindig csendesen
A szemed után.

ÉVA NOKTURNÓJA.

Bibor az arcodon és bibor a kehelyben,
És bibor felhők állnak a lelkem felett.
Az éjszakának kinnt valahány álma,
Belevilágít ide a szobádba.
Mi lehet ez Éva, mond mi lehet?

Hallgasd csak, hallgasd, hogy cseng a koccintás
Szellem harangszó mély mély víz alól. -
Kóbor viszhangja egy ősrégi dalnak,
Ki énekelte? - Hány száz éve annak?
S ha ketten összeérünk újra szól.

Millió álomtól izzó lett az éj kinnt.
Mért hallgatunk most, mire hallgatunk?
Hogy zúg a csend. - Egy folyó zúg felettünk.
Érzed az árt? Az elébb mind lebegtünk.
Ugye mondtam, hogy fenéken vagyunk.

Mi lehet ez Éva, mond mi lehet?
Mért nézünk tágranyílt szemekkel egymásra?
Zúg a folyó. - Ez tán az ifjúságunk?
Benne úszhat most az egész világunk,
Nem mozdul lelkünk, nem nyúlunk utánna.

Tűz ég a szemedben és tűz ég a kehelyben.
Mámoros szépséged a lelkemben lobog.
S az éj minden álma
Mind a lepke szállva,
Itt rajzik körötte
Zúg a csend fölötte,
És én hallom benne
Mind a dalt amit még dalolni fogok.

TAVASZI ISTENTISZTELET.

Lángolnak a csillagok odakinnt
Pántüzek a kék világmezőn.
Hallod a lármáját a tavasznak? -
Részeg tündércsapatok vágtatnak
Keresztül völgyön, ifjú hegytetőn.

Itt bennt a sötétben örvénylik a csend.
Valami hánykódik, száll fel a mélyiből.
Halvány az arcod, izzik a szemed
Jéghideg az ajkad, reszket a kezed
És megrázkódtál most valamitől.

Földalatti, szent tüzek lobognak
Fel a vérünkbe s összezsapnak itten.
Mi nyújtja egymás felé a karunk? -
Imára kulcsolt két nagy kéz vagyunk,
Térdre, térdre, bennünk van az Isten.

KÉT ESTI DAL.

I.

Nem gyújtok lámpát, nem védekezem
Jer hát boríts el őszi este
Sötét hullámod mossa szét a lelkem
Hogy ködbe, árnyba máljon szerte.

Kússzon és fojtson, mint a többi árnyak
Fonódjon vergődő lángok körül,
Kísértsen, riasszon, mint a többi árnyak
És szívjon fel egyet a lelkek közül.

II.

Egyedül ődögök az üres utcákon,
Konganak lassú lépéseim
Kondul az éjszaka fekete öble
Fájdalmas, nehéz ütésein.

Függönyös ablakok mögött kik alusztok,
Kongatott harangról álmodtok-e?
Kongatott harangról, olthatatlan tűzről
Nagy félelemről álmodtok-e?

KILENCET ÜTÖTT AZ ÓRA.

Kilencet ütött az óra. Este van.
Meghajlik a lelkem kelyhe fáradtan
Szín és fény töltötte váltig
Napkeltétől napnyugtáig.
Tele van.

Babrál, hullajt, búcsúdalt bűg részegen.
Ne adjatok ma már semmit énnekem.
Ami fájt és ami kértett:
Meseképeskönyv az élet.
Szememmel a messzeséget
Keresem.

A te szemed szomorodik, hidegül.
Mért veszed ki kezedet a kezemből?
Fáradt, fáradt kincses lelkem
Miért hagytok most mind engem
Egyedül?

ÚTILAPÚ A TALPAMON.

Darvak, gólyák költöztek először
Aztán indult a sok viziszárnyas,
Török szélben már a száraz nádas
Kopasz fákon látszanak a fészkek.

Lám csontos már az országút járni
Keréknyomban a vörös nap fénye
Aranyszálát húz a messzeségbe.
Fénytelen víz tükrözi a partot.

Csudálkozva körül-körül nézek:
Lám mostan itt vagyok!...
Sok emberben most barátot érzek
És meghatva szólítom meg őket.

És az utcák oly halványak, szépek
Mintha már csak emlékeznék rájuk.
Súlytalanul ingok, ködre lépek.
Talán én is megyek nemsokára.

A NAGY HARANGJÁTÉK.

Életet keresek
S köröttem a szívek: csupa árnyék,
Mintha néma harangok közt járnék.
Ütöm, ütöm. Csak ha fájnak, élnek.
Amerre én járok, bűg az ének:
A nagy harangjáték.

Némelyik eltörik.
Annak hangja halkán kísér engem.
Hazajáró lélek a lelkemben.
Úgy nő bennem a virrasztóének.
Nekem csak a kísértetek élnek,
A többi elfelejtem.

TI.

Hiába küldtelek, hiába mentél,
el nem kerüllek, szűkek a falak.
Én találkozom néha asszonyokkal,
Akik hozzád hasonlítanak.
És tudom már, hogy többen vagytok.

Dacos könnyel mentek el mellettem
S ha én elétek állok hirtelen,
Hogy döbbenve megismerjük egymást,
Ti végigmértek gúnyos-hidegen.
De azért szomorúak vagytok.

Vagytok testvérek? Vagy talán egy
Rejtett királynő udvarhölgyei?
Küldött utánnam, lobbanó lidércek,
Az életködben megtéveszteni? -
De végül hozzája vezettek?

Szerelmem örökegy s ti jöttök mentek,
Egy messzi fényt ver rám a szemetek;
Egy messzi fény fáj, hogyha rámtaláltok,
A csókomat halványan túritek
S egymásra emlékeztek titkon.

LEHETETT VOLNA.

És hogyha akkor én nem megyek el,
Ki tudja sorsunk merre jár velünk?
Egész közel

Van kettőnknek egy titkos szigetünk,
De mi sem lépünk arra már soha.

Egy ajtót akkor becsuktam örökre,
De ott van most is kettőnk szép lakása,
Ott van mögötte.
S bár adtam fejem hiú vándorlásra.
Ki mondja, hogy én hontalan vagyok?

Sok szigetem, lakásom merre járok
S utamat szegik fényes tengerek,
Melyekre ki nem szálllok.
Tágul és nő világom míg megyek. -
És az ösvényem egyre keskenyül.

ŐSZ.

Ősz van, hideg van nyirkos ködben áznak
Holtteste a hullott leveleknek.
A ködbenjárók eltévednek
És összebújnak akik fáznak.

Vigyázzunk, mi ketten ködben jártunk.
Ki tudja mi a találkozásunk?
És akik azért ölelnek mert fáznak
Megfizetnek az első napsugárnak.

HAZA AZ ANYÁMHOZ.

Kitárul a róna.
És a halmok halkán merülnek be
Mint a végső partok a tengerbe
Mint a dolgok majd az idők végén
Visszaolvadnak megadón, békén
Az egy ősanyagba.

Ereszkedik az ég.
Közöttük elmerül a vonatnak útja
És a gőzös füstjét lennt a földön húzza
Lehajlik a lelkem s gondolatlan, némán
Lennt a barna földön húzom magam után
Mint a gőzös füstjét.

Haza az anyámhoz.
Nehéz béke száll rám, nehéz félálomban.
Hova vittem, miért amit innen hoztam?
Visszamerül minden. - Mily kicsik a dolgok!
Fáj a szívem. - Miért? Nem vagyok-e boldog?
Milyen nagy a róna!

DUTKA ÁKOS.

BONTJÁK A HÁZUNK.

Virágos udvar, búsárnyéku nagy fák,
Öreg fészek, te csöndes ósdi ház,
Huszonnyolc év sok csöndes szenvedése,
Kevés öröm, sok mély fájdalomú gyász.

Árnyak, halottak, babonák, szegénység,
Minden mi nyugöz, minden ami ront,
Fehér szárnyamra tapadó hinárok.
Bátortalan kedv, lomha tompa gond.

Rokkant falad most bontja meg a csákány,
Földön hever már vén mohos tetőd.
Friss szelek, új éltető jövendő,
Messze sodorják dohos levegőd.

Jőjjenek mások, új falak, új ormok,
Bátrabb erők és frisebb nyoszolyák...
Árnyak, halottak, babonák, szegénység
Pusztuljatok ti bús árnyékú fák.

Bölcsöm fáját se tudjam merre ringott;
Siratni valóm nincs, semmisem maradt,
Sötét faladtól eggyet örökölttem,
E babonariasztó bús, őszinte dalt.

A FIUNK.

Mélázó, szomorú lesz a fiunk,
De tűzszavú, lázadozó ember;
Boltíves fehér nagy homlok alatt
Félelmes, babonás, szomorú szemekkel.

Add neki a bízó, büszke erőd,
Harcokra született fellobogó kedved, -
Az én méla, örök bánatomat,
Szomorúságom a lelkibe ne engedd.

A szeme azért legyen az enyém,
Hogy mindent színes, szent fátyolokba lászon,
Ha megcsúfolják, ha robotba hajtják,
Akkor is szeressen, higgyen, megbocsásson.

Add neki a pogány szépséged is,
A tűzimádó véred lobogását,
Hadd legyen fegyvere az életre ezer
Silánynak, szegénynek soha, sose lássák.

Ráhagyunk mindent, úgy-e? - mi bennünk
Ősöktől örökölt nagy, - életre termett,
Mélázó, szomorú lesz a fiunk,
De lázadozó, tűzszavú gyermek.

KRISZTUS ÁLMA.

Libánon ormán, sötét cédrusokra
Fátylat terít a jordánvölgyi köd,
S a kék boltívü déli alkonyatban
Piros csillag ég a cédrusok fölött...
A templom-ablak ide átvilágít,
Az ács-műhelyben csendes este lett, -
Ablakhoz ül most Mirjam kis fiával
S nézik a párás alkonyi eget.

- Anyám... az Öreg Jochanán beszélte...
Látod keleten a vörös csillagot?
Piros tűzében új idők nagy álma,
Meváltó titkok hajnala lobog...
Tíz éve ma, hogy betellett a jóslat, -
S valaki mártir sorsra született;
Papok, bölcsek és császárok kutatják
A csodákra termett fehér gyermeket.

Anyám... én hallom, mit fog majd tanítani.
Hallod? Akár az én Atyám szava...
Hallod, hogy zeng, hogy árad itt körülünk
S hogy visszhangzik a téli éjszaka...
Jönnek ezrével, hosszú néma sorban
A megalázott béna emberek...
S a fehér ember gyógyító igéje,
Hallod, hogy árad: Szeressetek... Szeressetek!

A templom-ablak ide átvilágít,
A gyermek arca sugarasra gyúl,
Fejét Mirjam ölébe lehajtja
S ülnek a csendben némán, szótlantul. -
Az ács-műhelyben árnyak imbolyognak
A déli ég is sötétedni kezd
S a gyermek mögött az ács-műhely falára
Fekete árnyat vet az ablak-kereszt.

DALOL AZ UTCA.

A kupolákon tűzrózsa lángol,
Párás uszályban áll az este
Hull, hull a színek szikra tánca
Bádogtetőre, köereszre.
Kocsik gurúlnak, selymek suhannak
Száz hangja forr a nyáralkonyatnak:
Pajkos nóták, buja keringők;
Bolond víg szívek dobbanása
Bódult lelkünkre zuhogva ömlik
Az élet hatalmas melódiája.

Asszonyom, Magdám belém fogódzol,
Könnyes szemünk egymásra téved
S lelkünkön fájón ringatózik
A legszomorúbb, legszentebb ének.
Felnézünk, fel az ablakokba
S ajkad remegve, súgva mondja:
- Nézd, nézd a boldog otthonokba
Most gyúl a szelíd esti lámpa...
Koldus-lelkünket tépi cibálja
Az élet kegyetlen melódiája.

A kupolák már sötét ködökbe,
Párás uszályban áll a város,
Fogynak a színek, fogynak a nóták
Az utca sötét lett, az utca álmos.
Kocsik gurulnak, selymek suhannak
Ajtók kinyílnak, ajtók csapódnak...
Mi is megyünk már... vár a fészkünk:
Az álmok hónapos szobája
S lelkünkben halkán, zokogva sír
A szépség, az élet melódiája.

A VÖRÖS TÁLTOS.

A rózse üszke kojtorog a szérún
S fellobban a vörös, rőt sugarú fény.
Úlnek, mintha siratók volnának
Fekete csomókba száz kaszás legény.

Hallgatnak. Messze ünneplő harangok
Pálnapra búgnak, egy ember beszél:
(A rózse-máglyák száz, sötét pogánya
Bámulja őt a rózse fényinél.)

- Búghatsz harang. Az istened halott rég
A tarjagos sötét ég látod hogy siket,
Üvölthet torkod, könyöröghet....
Rimánkodásra átokkal fizet.

A városokban már beszél az isten
Csodásszavú új vörös táltosa,
Nem kér harangot, nem árul kegyelmet
Az ember lelke lesz a temploma....

A rőzse lobban.... kialudt a máglya
S a száz pogány a rónaságon át
Fehér lován már közeledni látja,
A föld hatalmas vörös táltosát.

A TORNYOK IMÁJA.

Opálos, hamvas fátyolos ormok:
Csodásra nyúló palotasor, -
Rojtosan csüng az este sötétje
Az út rézormú tornyaitól...

S kigyúl az utca száz szemű lelke,
Életre kél a sok palota,
Minden formában, kőtarajban
Lobog az ember gondolata.

Lélek lobog a kőbe, a vasba,
Mind, mind az Ember gondolatja:
Az aszfaltos út, a ház, a torony.

A sínbarázdás, hatalmas utcán
Amíg az éj nagy csendje hull rám,
Az Embert imádja minden orom.

A FÖLD.

Izmos, erős jó pusztai öklök
Boldogan tartják a nyítt ekeszarvat,
Termékeny méhit a fekete föld
Most nyitja az ifjú tavaszi napnak...

Túrjátok csak, ti jó eres öklök,
Milliók éhes vágya néz ma reátok,
Várja a város, a gyár az erőt.
A kenyeret! az új vért, a tüzet, a lángot.

És lesnek az orzó úri szemek már...
Selymes asszonyok, a ló meg a kártya,
Milliók éhesen várt kenyerét
A kéj kacagó aranyára váltja.
S mire felnő a sarjú a tarlón,
Váltanak rajta sok céda gyönyört.
S nézitek éhesen, rongyosan egymást,
Jó pusztai ember meg a pusztai föld.

A SZÉN.

Halott erdők fekete útján
Kőbe meredten alszik a szén.
Ősidők lelke, lenyűgözött tűz...
Holt feketén.

Félelmes erdő, gyászba borultan,
Elmúlt világok rengetege.
Virága, lombja, gyökere most már
Holt fekete.

Színe, szépsége mind elenyészett,
Csak ereje mi a földbe maradt:
Sugárzó lelke: a tűz, a vörös tűz
A humusz alatt.

Zuhan a csákány... Zúgva, recsegve
Törik izekre a fekete rém;
Halott erdők útjára hull a
Fekete szén.

Holnap kigyúl a gyárok alatt,
Fellobog ez az ős vad elem...
S halott erdők feljáró lelke
Bög a sínen.

SALÓME ÉJE.

Tűzkigyók kúsznak a barna falon,
Gyertyák sápadt kék lángjaiból, -
Négyünk előtt a poharak alján
Alvad a nehéz fekete bor...

Ülünk... Parázna keleti dallam
Vonaglik át a vén zongorán,
Nesztelen, mint a lidérc a lápon,
Táncol egy sápadt hindú leány.

Ülünk... És lassan elhal a dallam
A hindú lidérc a szőnyegen ül
Gyertyák nagy, sápadt, szomorú lángja
Lobog a csendbe nesztelenül.

Szemünkbe halkan könnyű szivárog,
Nézi egymást négy kósza diák...
Síratunk valami rég elveszített,
Keleten hagyott harmóniát.

HAJÓK HA TALÁLKOZNAK.

Fekete testük gyöngyöző tarajt túr
Az Óceán nagy sima szérűjén, -
Úgy buknak föl a rejtelmes homályból,
Mint két tajtékzó habsörényü mén.

Az egyikén az új életre várók...
Nyugati partok álma hiteget!
A másikon meg törődöttek ezre,
Kiket visszahítt a szürke vén Kelet.

Egymást csodálják néma félelemmel:
- Mi megyünk... - És mi jövünk vissza már...
Fürkészve, sejtve - egymást vádolóan
Állnak a hajók árbocainál.

A lomha gályák lassan elsuhanak...
Hívogat Nyugat és hív a vén Kelet,
Köszöntik egymást néma szánalommal
Magyar pusztákról jött idegenek.

A KRIPTA.

Ne nézz be az én szomorú szemembe,
Nem jó benézni kripták ablakán,
Lelkembe most egy sugaras asszony
Fekszik halotti ravatalán.

Örökké ég a máglyatűz előtte
S egy fekete hárfás sirató kobold
Ott ül az én holt asszonyom fejénél
S száz éje már, száz éneket dalolt.

Ne nézz be hát az én könnyes szemembe
Nem jó benézni kripták ablakán,
Megismernéd a ravatal halottját
Megismernéd, te fekete lány.

HULLEI PARTOKON.

Fjordos partokon bús téli vihar,
Vajudó álmok éjjele ez.
Hópúpos fehér ormok alatt
Csipkés jégrostos minden ereszt.

Kicsi szobákban forr, dűnnyög a tűz
Sugarat ont a kőkandalló...
Álmokat bontó csend idebenn,
Künn szomorúan hullik a hó.

Messzi hajón a gazda halászik,
Az asszony altatja kis szőke fiát,
Haraldról, a hősről csöndben dúdolja
Egy elfeledett bárd ócska dalát.

KINCSÁSÓK.

Az alkonyat tűz-pántlikája lángolt
A füzesek kékárnyékos ködében,
Selymes lombú, karcsú nyirfa törzse
Hajlongott az árnyékban fehérén.

A part zsombékos ingoványa mentén,
Hol a ködben egy-egy kósza láng ég
Az ősök rejtett kincseit kereste
Valami bús, vénhóbortu árnyék.

A lelkemen új sejtések remegtek...
A lápon és a lombokon keresztül
Valami ős elfelejtett ének
Fellobbanó bús siráma csendül.

Én e dalt, a másik lenn a lángot
Leste, és úgy ránk borult az este...
Hogy nem láttuk egymást, míg a lelkünk
Ködbe rejtett kincseit kereste.

VIRÁGZÁS.

Virágporos szent nászán, a tavasznak
Virágos rétbe félve gázolok,
Kibomlott kelyhű százezer virágból
Körüljongnak csókos mámorok.

Párzásra váró százezer virágnak
Nászágya itt a rét, a rengeteg,
Teremtő, termő csókok mámorától
Az erdő lelke titkosan remeg.

És én megyek a virágzó vadonba,
Körülujjongnak csókos mámorok
S míg az illat részegítve ringat
A teremtés titkáról álmodok.

HAMU.

Hagyjatok még a szivarom ég,
Hagyjatok egy percre pihenni
Másnak van sok napja nyugodt
Nekem csak ennyi, csak ennyi.

Amíg selymesen körülölel
Szivarom füstje, az álmok
Eljönnek újra s egy óra után
Húzó robotban a jármot.

A selymes puha füstkarikák
Tűnnek akár csak az álmok,
Ami megmarad: az szürke hamu,
Az álom, a füst ilyen álnok...

Hagyjatok hát, hadd égjen a tűz,
Hagyjatok álmodni, pihenni.
Egyebem sincs, pár füstkarikám
Csak ennyi, csak ennyi.

EMŐD TAMÁS.

HERIBALD.

Heribald bús nyugati vér volt,
Szentlélek papja, papok rabja -
Gallenre akkor hún hadakkal
Sújtott az ég és föld haragja.
Ama híres nagy áldomáson
Harsant a hegy, táncolt a szittya,
Heribald fráter Krisztus könnyét
Öblös magyar sisakból itta.

Hol az a perc, hol az a mámor,
Bor és kupa, csontlovagok?
Lajtán innen a halál szörnyű,
Szent forgószele kavarg -
S a vár alatt, az ó vadonban
Idők időtlen gyásza zúg,
Heribald fráter minden éjjel
Nyögeti-nyitja a kaput.

Táncol, suhog, bókol és bámul
Csontábrázata ég, ragyog:
Dörömbölnék-é pittyimalattal
Új nóták és új magyarok?
Pányvás, paripás, patkós haddal
Megszállnak-é nyugat előtt?
Túl a Dunán süvöltve sírnak
A régi magyar temetők.

A BEREK ERDŐ.

Fehér a hold, de gyászba borult
A Berek erdőn minden út.
Térdig járok az őszi ködben:
Keresek egy falut.

Hol volt, hol nem volt... zúg az erdő,
Cikázik, hull a holdsugár -
Messzi fák közül idevillog
A körösszegi vár.

Mérföldet lépek egy lépéssel,
Esztendők során hágnak át:
Hej, Berek erdő visszajöttem,
Itt jár egy vén diák!

Gázolok a nagy feledésbe,
Sarkam alatt sír, nyög a gyepl,
Hej, Berek erdő, vadon erdő,
Egy falut keresek!

Itt voltam elátkozott herceg,
Itt háltnak a vad muharon,
Tizenöt évet itt aludtnak
Csipkés ravatalon.

Ázva-nótázva nőttem itt fel,
Most fáradt, fakó úr vagyok,
Elvesztettem a Berek erdőt,
Az eget és napot.

Hej, őszi szellő, őszi szántás,
Hol itt a járás, hol az út?
Tizenöt évet átaludtnak -
Keresek egy falut.

A NÉMA VONAT.

Világtalan, vak éjszakákon
Suhanunk síkon-bokron-árkon,
Suhanunk mint a gondolat,
Suhanunk mint az álom
És nincs megálló perc sehol
A tűnő állomáson:
- Süvit a hideg légvonat -
Vándorol vélem nesztelen
A néma gyorsvonat.

Jégből van a küllő, csontból van a sín,
Jaj merre cikázunk, mi vár odakinn?
Mért hull a ködökbe kévéstül a csillag,
Mért vágtnak a rendje halotti kocsiknak?
Mért füstölög, izzik a szürke mező?
Tenger ragyog ott... város... temető...?

Kulcsolt kezemet feszítem az égre,
Sírva-dalolva vetemedek térdre,
Karom kigyózva küzd -
S arcomba csapódik,
Szűk kuckómba lódít
A szennyes, a kormos, holtfelete füst.

Aludni tilos, moccanni se merj -
Fölébred az öröd, a néma vonat!
Hadd lepje a dér, hadd verje a szél
A gyásztakarós, tárt ablakokat.
Hallod: hahotázik, óbégat a kürtő,
Hallod: nyöszörög, nyög az ördögi gép -
Ne sírj, ne remegj, ne vesd a keresztet,
Ne törd a kezéd, ne tépd meg a melled,
Zápor veri fülkéd kongó fedelét.

Hétszövíű sípod a hónod alatt,
Érzed, nem egyéb, halott fadarab,
Érzed, idegen vagy, érzed, te, a senki
Álmodni se tudsz, csak ríni, pityeregni -
Aludni, aludni! környékez a vágy:
Ó hajdani esték, párnás, puha ágy,
Ó régi dalok, álombeli sípok,
Varázshegedűk, tündérklarínétok,
Ó távoli erdő, ó téli mező -
Tenger ragyog ott... város... temető?

Világtalan, vak éjszakákon
Suhanunk síkon-bokron-árkon,
Suhanunk mint a gondolat,
Suhanunk mint az álom
És nincs megálló perc sehol
A tűnő állomáson:
- Süvit a hideg légvonat -
Vándorol vélem nesztelen
A néma gyorsvonat.

NYOLC KISASSZONY.

Lámpák tüze ég tikkadt ragyogással
Az aranyozott ajtórács előtt,
Száz esőcsepp mint vérharmat befesti
Halk reszketéssel az üvegfedőt.
Benn nyolc kisasszony lassan öltöződik,
Nyolc víg kisasszonyt vár a vén szalon
Letakart gyertyák halottsárga fénye
Táncol a síkos pallón, asztalon.

Húshagyó kedd van. Messze énekelnek.
- Hé, nyolc kisasszony, vetetlen az ágy!
Atlasz, moireè, csipkeszoknya surran
Vendégváró, tág folyosókon át -
Álomszuszék arccal vetik a paplant,
Húznak rá hósín selyemlepedőt:
Gitta, egy szőke, szomorú leányzó
Fésülködik a nagy tükör előtt.

Ma nincs mulatság, hejehuja, vendég,
A sikátor sötét és elhagyott,
Nyolc víg kisasszony minden esztendőben
Békén alussza át a szent napot.
Húshagyó kedden elkerüli őket
A csókraéhes, pénzes úrinép:
Ellátogatnak a régi legendák,
S hallani olykor sírás halk neszét.
Éjfél után, hogy kisütött a hold,
Tűz hálózott be minden repedést -
Nyolc víg kisasszony, hallga, nyolc kisasszony
Látott csudás, mennybéli jelenést:
Az ablakon át Mária benézett,
Liliomot szórt halovány keze,
Nyolc pávaszem pillangó röpke szárnyán
Szállt kék egekbe tündérszekere...
Hajnalra jár. Messze még énekelnek
És hamvazóra kongat a harang.
Hé, nyolc kisasszony, nyolc fehér kisasszony,
Sírjon a sírás, kacagjon a lant!
Vendég dörömböl, fel a térdeplőről,
Félre feszület, zsoltár, gyöngyfüzér,
Szaporán táncra! Világos virradtig!
Éljen a bor, a mámor és a vér!

SZILVESZTER.

A város alvó szive úgy üt,
Mint egy öreg, zenélő óra,
Csukott csárdák ablaka csillan
És fény szítál a téli óra:
Miatyánk légy velünk.

A ködön át lompos, nagy árnyék
Surran sötéten, suhog lustán -
Urak, úrfiak, lump diákok,
Éjféli szél kószál az utcán;
Miatyánk légy velünk.

Holdas fény hull a ház falára.
Kong egy harang. Mivégre kongat?
Ma éjjel éber minden élet,
Holnap szomorú lesz a szombat:
Miatyánk légy velünk.

Tavaly, ki tudja, hol mulattunk?
Tavaly, ki tudja, kit szerettünk?
Keresztet vet a kassza hölgye,
Fakó füst szárnya leng felettünk...
Miatyánk légy velünk.

Tavalyi bor, tavalyi mámor
Kifogy lassacskán, búsan, békén,
Vörös lámpák és sárga lángok
Lobognak lenn az utca mélyén -
Miatyánk légy velünk.

JÖNNEK A LÁNYOK.

Dél felé, mikor tüzet rak a nap,
Mikor az élet harangszóra kap
És minden vércsepp énekelni kezd,
Hallani vidám, vig-vihogó neszt.

Távol, piros-kék fátyolok alatt
Kacagva, zsongva nő egy lánycsapat,
Nyomába másik, harmadik siet,
Az utca él, az utca fél, liheg!

Aranyvörös, dérittás levelek
Pajkos serege röpköd, rí, nevet -
Száz szoknya lendül, száz szem mosolyog,
S az utca szíve részegen dobog.

Hangos, harangos dél borul le rám,
Az egész utca csupa, csupa lány!
Tűz és vízió hömpölyög felém:
A sátán áll az utca szögletén.

HOTEL DE DIEU.

Az éjszakának piros pirkadásán
Senki se járjon sírkeretek körül.
Jön a hajnal és szürke szivacsával
Minden borízü mámort letörül.
Háromra hűvös szél ha zendül,
Halovány holdfény süt a hora -
Négyre bűnbánó könny ha buggyan,
Lészen nagy sírás virradóra.

Mikor a fák a szélben hajladoznak,
Fejfákon túl a temető felett,
Egy vén fogadó orma kifehérlík,
Lámpafényt szórnak az emeletek:
Valahol, távol csókra csók hull,
Valahol, távol zeng az élet -
A vén hotel pár ablakából
Hallik csak halk halottas ének.

Az éjszakának piros pirkadásán
Csengettyűszó hív gyóntató papot,
S az alkonyatnak barna borulásán
Jönnek bolond és boldog utasok.
Sír a szivük, nevet az arcuk
Hajnalidőn ha kong az óra -
Háromra-négyre új vendéget
Vár már az isten fogadója.

BÓLYAI.

A könyvesház kék ablakából látni,
Hogy jön az est az országúton át -
Ködöt füstölnek, párát eregetnek
Künn a kémények és benn a pipák.
A polcokon ó-könyvek díszlegnek,
Sok titkos írás, ábra, jel, betű.
S a csillagok szigorú mesterének
Arcára hull az alkonyi derű.

A hold kisüt. Kopernik barna képe
Mosolyog most a homályos falon,
Sárga pergamen, lúdtoll, lila ténta:
Pár tompa folt az íróasztalon.
A hold ragyog. Bólongat már a bölcs agg,
A kemencében is szunnyad a szén,
S a vén magyar szent lelke áthajózik
A csillagok és számok tengerén.

A MAGYAR ÍTÉLET.

Ha megdördülnek a magas egek,
Mikor a föld négy sarka reng-remeg,
S az isten szava ítéletre hív,
Vért gyöngyöz a szem és szakad a szív.

Nyögő harangok, érces harsonák
Sikongva sírnak a világon át,
A levegő kénköves lángra gyúl
És minden földi féreg sárba hull.

A magyar menybolt szanaszét hasad,
Sírok nyitódnak Fehérvár alatt,
Tihany szent ormán megáll az idő,
Vizek haragos áradata nő.

A Vérmezőre vörös hold ragyog,
Feltámadnak a martír magyarok,
Dózsa csillaga sistereg, tüzel,
Ó gályák hada háborogva kel.

A halál úr lesz mindenek fölött,
A nagy ítélet zúg és hömpölyög:
Betelt a mérték. Ámen. Itt az óra.
Az Úr harangja csenget virradóra..!

FALSTAFF HALÁLA.

Theodor Manojlovitch.

A rácson az ősz tar gallya zörög már -
„Zümm-zümm, Robin Hood szép zöld bekecse!”
Itthon maradunk ma, tilos vadat üzni,
Oly nyájas a tűzhely meghitt melege.

Már nyelvel és nyal-fal és enyeleg a láng:
„Hát elpazaroltad a puska porát?”
Hé csapláros asszony, lágyabb takaró kék,
Még elfagy a lábam, ha nyomba nem ad!

A lábam, a lábam, - duzzad bíz a vén csont -
„Hol van Robin Hood a te jó paripád?”
Nos - többet az erdőn se csörtetek átal...
A flaska se adja le már a borát.

Jó-jó az itóka, de jobb a fehérnép!
„Elkótyavetyéltem értök a döögöt”
Hej Dorka, hej Kätty, te fruska, te lusta,
Jaj nekem, az ördög már itt nyöszörög!

Lelkem fogadósne, egy szent atya kéne -
„Ej-haj Robin Hood mire nem vetemedsz?”
Csitt, csak szaporán... fizetek... arany is cseng...
Fenébe, ne nézd le te rest a nemest!

Úgy ám, nemes úr vagyok, hercegi testőr,
Zümm-zümm, becsapott a sok úri barát”
Bardolph te bitang! Korbácsot a gaznak!
Hívd izibe Harryt, ő jön legalább...

Kitette a szűrőm? Titokba szeret még!
„Érzem-tudom, itt áll és nem retirál”
Hollá hol a csizmám, hollá hol a lajbim
Ma grófi vendégeket vár a király!

Hadd hulljon a pénzmag, akárcsak a pelyva
„Zümm-zümm, Robin Hood jól érzi magát”
Egy kortyot elébb még, oszt jójjön a búcsú,
Meghalok érted, te hősi barát!

PIERROT.

Szent Karnevál úr! akiről itt szó lesz,
Nem a te balga, babszem katonád,
Mert nem vadászta dévaj, kandi kedvvel
A pierrettek, dominók nyomát:
Sem farsangon, sem májusi vecsernyén,
Kisasszonynapkor sem járt lány után,
Sötét pillája egyszer se pihent meg
Csörgősipkás, pettyes bohócruhán -
Nem gondolt bókra, táncra, borra, nőre,
Pierrotnak sosem volt szeretője.

Olcsó pénzen kélt el az anyja csókja,
- Finom csengést az élet nem adott -
S akit az arany vérbosszúra küldött,
Ó átkok násza! megfogantatott.
Örömtanyán, gügyögve nőtt a gyermek
És mert az utca jellemezni tud,
Becéző gúny „krisztus”-nak hívogatta
A kiátkozott, kárhozott fiút;
Szomorú arcú, szép vonású magzat -
A csöpp utasnak „Pierre” nevet adtak.

Hej, étlen-szomjan cseperedik az fel,
Akit az élet sikátorba dob.
Tízéves volt, s a lelke szüzi csöndjén
Lázadó, új tizparancsolatok
Sírva vigadtak; hányszor elgyötörte
Pajtáskodó szó: „hol van az apád?”
Inaskorába hányszor dobta félre
Lehorgasztott fővel a kaptafát...
Ült hangtalanul, mivel sem törődve -
Kis Pierrot! a szíve volt megölve!

*

Nyolcvankilencet írtak. Szent tavasz járt,
Virágtengerbe borultak az erdők, -
Egy hajnalon csitt! Páris megbolondul,
Piros póznákra aggat tarka kendőt,
Selymet suhogtat, szószékről papolgat,
Mirabeau szava mennydörögve lázít,
Dalol az út diadalos morajjal,
A Notre Dame-ban millió nép tanyázik,
Csatornák csöve tüzet bugyborékol.
Harangot ver a betoppanó tábor,
Ércszobrok dőlnek, börtönös rács pattan,
Száz acéldorong ágyúkat kovácsol.
- Lantos diák bíborba mártsd a tollat,
Öreg hárfára arany ideget köss -

Pierrot hogy ment lobogót cipelve
Mezítlábas, tengernyi seregek közt!

*

Suhog a perc, éjfél üt az óra,
Hajtsd kába fejed édes nyugovóra -
A pillanat int, a temető vár,
Holnap böjtre hamvaz, ma áll még a bál,
Vérpadot ácsolsz: esztendeje rád
Szögezte az élet a vas-koronát,
Ma Krisztus vagy, holnap bús Pierrot,
S a vétkeid, a bűnöd gyónni fogod -
Suhog a perc, vágtat, ver az óra:
Hajtsd hát a fejed csöndes nyugovóra!

*

Karácsonyest. Táncolva hull a hó,
Vörös árnyékot vet a kandalló.

A lámpa nem ég, reszket a sötét,
Könnyet sír künn a decemberi ég.

Emlékek éje! látogatni jár...
Lágy szőnyegekre hamvas por szítál.

Ül itt valaki? Rémlík: kéz mozog,
Sírnak az ódon, barna bútorok.

*

Hat után még sűrűlt lenn a lépcsőházba.
Verejtéktől ázott szép, fehér szakállá,
Gyönyörű homlokán a nagy krisztus-arcnak
Ráncos, agg redői sűrűn kidagadtak;

Együgyű dalt dünnyög, sűgva rándul ajka,
Csak úgy ni befelé, - mint mikor a dajka
Félig ébren dúdol, rengeti a bölcsőt,
S liliomos lomra vérvirágos díszet ölt.

Órája sikál már a jó öreg Péter,
Az első komornyik. Kimenője vész el,
Hogyha ma se végzi; de hát mért sietne?
Beleszokott régen - hosszú még az este!
Hallga csak... fölneszel... lám a fül hogy ámít,
Olyan különös volt... de mi szólna más itt,
Mint a karácsonyi, betlehemes ének?
Ugyan hát mit szólna? Persze, persze: téved...

„Dalol az út diadalos morajjal,
A Notre Dame-ban tenger nép imázik,
Csatornák csöve tüzet bugyborékol,
Mirabeau szava mennydörögve lázít,
Ércszobrot törnek, új oltárt emelnek.

Harangot ver a betoppanó tábor,
Mezítlábas, száguldó seregeknek
Száz acéldorong ágyúkat kopácsol...”

Szent földindulás, te új, te remek!
Az utca nem vért áhít: kenyeret!
A ködből nőttek új apostolok,
Fáklyák világa vörösen lobog,
Nincs kitagadott, ostoros gyalázat,
Alkonyattájt nincs, aki holtra fárad
Örök robottól, áldatlan tehertől,
Éjfél után, mint kit a lidérc ver föl,
Nem rí-riad a proletárgyerek:
Szent földindulás, te új, te remek!
Hallom sikoltó, büszke harsonád,
Piros dandárok végtelen sorát
Hallom robogni napnyugat felől -
Lángpallosú angyal jár legelől,
Felhők közt járó mennyei csudát
Írtak ilyennek az ős bibliák:
Szent földindulás, te új, te remek,
Az utca nem vért áhít: kenyeret!

*

Péter velük ment, mint a lázbeteg
És megkeresték bámész, bús szemek.
Felismerte pár sikátorlakó,
A régi cimboráiból való.
Szót szóra adtak: „nézd a krisztusát! lám!
Közénk állt újra... no ez derék bátyám!”
Ő pedig ment délcegen, daliásan,
Mint a nagy tűzben, nemzetőr korában,
Panyókára lengett libériája.
Elsőnek lépett fel a barrikádra -
Veszett zavar lett... sok katona lőtt...
Ott hullott el a templomtér előtt.

*

Suhog a perc, éjfél üt az óra,
Hajtsd kába fejed édes nyugovóra,
A pillanat int, a temető vár,
Holnap böjtre hamvaz, ma áll még a bál,
Vérpadot ácsolsz: esztendeje rád
Szögezte az élet a vas-koronát,
Ma Krisztus vagy, holnap bús Pierrot,
S a kínod, a bűnöd gyónni fogod:
Suhog a perc, vágdat, ver az óra -
Hajtsd hát a fejed csöndes nyugovóra!

*

Kilenc körül a kis grizett-tanyára
Özönnel hordták a fekete ciprust,
Szomorú lányok szorongva beszéltek:
„Utolsó útra ma viszik a krisztust...”
Könnytől ragyogó orgona ölelte
Az apostolos, bibliás fejet.

A Notre Dame éjféلكor rázendített:
„Halleluja! Jézus ma született!”

JÁVORKA NÓTÁJA.

Kerek a mennyország, csillagos a háta,
Hótól deres, vértől veres
Szürke lovam lába.
Járjad pejko, járjad,
Dombos táját, sík határát
A Fekete Vágnak -
Fényes napja beborult a vitézi világnak!

Tavaly Stiriában, tavalyelőtt Bécsben,
Mint az ordas szürke farkas
Kullogott a vészben:
Mérjed lovam, mérjed.
Sebes röptét a szeleknek,
Tengerét a vérnek -
Fekete Vág ha megárad, akkor is beérjed!

Hét napi járóföld a trencsényi tábor,
Szedett-vedett armada lett
A híres brigádból...
Vágtass lovam, vágtass,
Vad erdőben, nagy mezőben
Gonosz útat ágyazz,
Téli széllel, magyar vérrel, viharokkal áztass!

Szentek hegedűje, ördögök dudája,
Jóban javas, rosszban ludas
A mi nótánk fája:
Fujjad sárkány, fujjad,
Tűzokádó szürke ráró,
Ne a régít, újat!
Amitől a kuruc isten záporosót hullat!

Verje meg a nagy gyász, fojtsa el az átok,
Aki ígyen hagyja cserben
A legszebb brigádot!
Gyepre táltos, gyepre
Úrimódi bitangsága
Lesz a vezér veszte -
Ha nem ma, hát holnap. Holnap Vízkeresztre!

HAJNALI FOHÁSZ MARATHON ALATT.

Tüzes verejtek marja ki az orcánk,
Ha elbágyadna mellünk és karunk -
Evoé szent perc, dörgedelmes óra,
Mi most győzni vagy halni akarunk!
Zöld szőnyegén a marathoni gyepek
Tízezer láb dobol ma harci dalt:
Ó adj nekik hadak hatalmas atyja
Szörnyű halált vagy harsány diadalt!

Dárdánk körül már zúg a déli szellő,
Tábori taktus nem kell ma ide,
Ma bibor vér és vörös bor bugyog fel
Hűvös lombok, hús dombok tövibe,
Ma bibor vér és vörös bor bolondít
Tábori táncra aggot, fiataalt:
Ó adj nekik hadak hatalmas atyja
Szörnyű halált vagy harsány diadalt!

A pittymalat réztrombitája tülköl:
Halálra föl bús halhatatlanok!
Evoé hajnal! rózsás tengeredben
Száz lándzsa lángol és száz nap ragyog
Evoé szent perc, dörgedelmes óra,
Zengess serényen hangos harci dalt:
Ó adj nekik hadak hatalmas atyja
Szörnyű halált vagy harsány diadalt!

Marathon ege, teljék be ma síkod
Hulló babérral, hellén derüvel,
Tavaszi hant fogadd el barna testük
Orcáikon ha gyászos láz tüzel,
Akik bús daccal térnek nyugovóra,
Fekete föld jó mélyen eltakard -
Ó adj nekik hadak hatalmas atyja
Szörnyű halált vagy harsány diadalt!

JUHÁSZ GYULA

FILOLÓGIA.

Budapest, ez a nagy, világi dáma
Engem nem ölelt, nem csókolt soha,
Szegény diáknak nézett, aki árva,
Kihez a pénz és öröm mostoha.

Egy palotája szeretett csak engem,
A könyvek dohos, ódon csarnoka,
Melynek porától ittasult a lelkem,
Tavaszt nem láttam akkor én soha!

Míg zöldes és lilás pompában ébredt
A nagy körutak ujjongó sora
Engem rabul ejtett a félsötétes,
Mély titkokat zsongó könyvtárszoba!

Horatiust Scaliger jegyzetével
Bújtam s az óra lassan járt tova
És Lidia, Cloé fehér nevével
Betelt a könyvek nagy, komoly sora.

S mint ősöm, a Korvinák bús diákja,
A múlt ködén átködlő cimbora
Margóra róttam: Ihatnám! Hiába!
Életszomjam nem oltom el soha!

MINDÍG.

Mindíg reménytelen volt a szerelmem,
Mindíg hívtak a nagy, a kék hegyek,
Mindíg csillaghonvágy égett szívemben,
Mindíg hűtlen voltam, mindig beteg,
Mindíg kellettek eléretlen rózsák,
Örök talányok, édes szomorúság!

Mindíg nevettek, akiket szerettem,
Mindíg nevettem, aki szeretett,
Mindíg akartam és sohase mertem,
Mindíg csak vártam én az életet,
Az élet elment, én is tovább mentem,
Mindíg daloltam és mindig felejtettem!

NOA NOA.

Fáradt, fantasztikus és beteg zene árad,
Idegen illatok és idegen zene.
Látok égő talaj ölén nagy, szomjú fákat,
Melyeknek bús vihar áldása kellene!

Látok a végtelen meddő méhébe veszve
Fehér madarakat lebegni nesztelen,
Óriás, bíboros virágok néma kelyhe
Ujjong a nap felé, mely áll a rőt egen!

Táncolj Noa Noa, beteg vágyak virága,
Táncolj Noa Noa, asszonyok asszonya,
Hajad, mint Tahiti égő fővenye sárga
És gyilkosan forró szád véres mosolya!

Táncolj Noa Noa, táncolj be bús szívembe,
Tiporj közönyösen, táncolj Noa Noa,
Ó részeg feledés, ó gyilkoló szerencse,
Táncolj Noa Noa, asszonyok asszonya!

TONUZOBA SIRJA FELETT.

Abádi rév táján ha jártok
Tarjagos felhőrom alatt,
Mondjátok valami fohászt ott,
Hogy lenn nyugodjanak!

Ez a fohász oly mélyből jöjjön,
Mint ezer esztendő maga,
Lélekből, mely borong örökkön,
Mert leszállt csillaga!

Lélekből, amely egy velük,
Kik párosan ott alszanak,
Tonuzoba, a gögösük
S felesége alatt.

Mert ősi hitünkért vesztek ők,
Mely öreg, mint e kehes világ,
Vén, mint őserdők, legelők,
És az örök csirák.

Abádi rév táján ha jártok,
Mondjátok el az ősi fohászt,
A fohászt, amely nem bűg homályban,
Mint ódon orgonák.

A fohászt, amely lélekből buggyan,
Mely süvölt, vijjog és dadog,
Melyre Kelet taníta hajdan,
Néhai magyarok!

ATHÉNE PARTENOSZ.

Bagolyszemű, bronzvértű istenasszony
Tekinteted, mint attikai ég,
Lelked derűs, mint, ha leszáll az alkony,
Tavaszi fényben a jón partvidék.

Te vagy a bölcsek és bolygók barátja,
Ki Mentor nyájas arcát öltve fel
Nyugalmasan jársz s a tengerbarázda,
Mint édes terhét, dalolón emel.

Mikor az ifjú Telemakhosz árva,
Te bölcs ígéket súgsz titkon neki
S hajóját kedvező szél lengeti.

S mikor agg Nesztor öblös szózatára
Mély csönd felel, te mosolyogva látod
Az új időket és az új világot!

MAJA.

A szürke semmit láttam egyszer én már,
A szürke semmit, mely mindennek atyja,
Azóta nincs szememben büszke fény már
És nincs szívemben a remény malasztja!

Ó szürke semmi szürke tengere,
Melyen világunk bús gályája horpad,
Ó tekintetünk üveges ege,
Melyen kiégő bolygók haldokolnak!

Merev mindenség és meddő mennyország
Ringasd csak süppedő lelkek hajóját,
A vitorlát, az ágyút, a harangot:

Nincs itt megállás, szakadók a partok,
Csak tenger, sós, keserves és unalmas,
Csak ember, kinek az örvény irgalmas!

KÖNYVTÁR.

Lenn színes és kacér köntösbe bújva
Gáláns regények és pikáns novellák,
Ledér kaland, szívek szerelmi bújja,
Boccaccio és Schnitzler némán nevet ránk.

A másik polcon díszes költemények,
Arany szegéllyel és fehér selyemben,
Bánatos álmok és édes remények,
Álmok, melyek régen megcsaltak engem!

Fönn barna, szürke és vastag kötetben
Kant, Spencer, Nietzsche vár hiába engem,
Igazság? Csak az élet az igaz!

Nincs itten bölcsesség és nincs vigasz!
A kályhában a szén gyönyörrel ég,
S én olvasom Hamlet történetét.

NAPOS TÁJAK.

- Tömörkény Istvánnak. -

Napos tájak... csöndes öreg tanyák,
Bús szikések, szürkélő füzesek,
Ó elhagyott, magányos földanyánk
Be napos vagy s én oly borús, beteg.
Be jó is volna rádborulni némán,
Mint nyári fényben fölleges, sötét árny
S pihenni rajtad, termő televény.
Napos tájak... töletek jöttem én!

Jó magyarok a földön és vizen,
Parasztok, csöndesen, magányosan,
Kik éltek csak s nem érti senkisé, meg,
E dús anya oly búsán mért fogan?
Be jó is volna tihozzátok állni,
Valami nagy, új aratásra várni.
Míg ápol a föld s altat feketén...
Bús magyarok... töletek jöttem én!

MERCUTIO DALA.

Ezüst Diána most búvik pirulva
És Romeo most csókol, most szeret.
Nyájas Diána, szerelem barátja,
Szomorú szűz, vígan köszöntelek!

Mi a tavaszi éjszakába járunk,
Társunk a szél, a bánat és a felleg,
Míg a fehér, a boldog nyoszolyában
A Romeók szeretnek!

Mi testvérei a bús éjszakának
Várjuk a hajnalt, mely reánk nevet,
És kótyagosak vagyunk a gyönyörtől,
Hogy valaki most csókol, most szeret.
Mi mások boldog csókjától pirulva
Elbúvunk szerényen, mint kósza gyermek.
Sebaj, a fehér, boldog nyoszolyában
A Romeók szeretnek!

Montagu háza és Capulet háza
Feketén, komoran reánk mered,
Csak gyászoljatok ti fekete házak,
Az éjszaka szép s Romeo szeret;
Ó szűz Diana, örökké virrasztó,
Neked a szíved sohasem reped meg,
De az enyém titokban úgy sajog, míg
A Romeók szeretnek!

NOCTURNUS.

Beteg hattyú fürdik fekete tóban.
A szürke fűzfán őszi szél dalol.
A kormos, ólmos ég alkonyodóban,
A tél rebbenti szárnyát valahol.

A kisírt szemű nap lenyugodóban,
A szürke fűzfán őszi szél dalol,
Beteg hattyú fürdik fekete tóban.
Alkony és este búcsucsókba forr.

Beteg hattyú most készül elpihenni,
A fáradt tájon vár az árva csend,
Az esti szélben tar fűz árnya leng.

Beteg hattyú most próbál énekelni.
A táj halott. Megborzong szép nyaka
És átöleli a mély éjszaka!

GÁLYARABOK.

A tenger oly csodás,
Kezünk bilincsbe verve,
Üdvözlégy álmodás
És vágyak végtelenje!

A tenger hatalom.
Mi meg rabok a mélyben,
Üdvözlégy irgalom,
Mely nem hagysz veszni mégsem!

A tenger gyönyörű,
Bár életünk vak itt lenn,
Üdvözlégy szín, derű,
Te ragyogó Napisten!

A tenger a hazánk,
Bár fogva tart a gálya,
De veri bús falát
A végtelen dagálya!

Vihar a riadónk,
Reményeink a fecskék,
Álmodók, lázadók,
Köszöntünk, végtelenség!

AZ ÁLMOK GONDOLÁJÁN.

Ma Velencébe szállok gondolámon,
Melynek bordája gyász és vitorlája álom.
Ma Velencébe szállok szomorú gondolámon.

Keresek egy zugot, hol nász volt régen,
Az én arámé, de nem, nem énvelem,
Keresek egy zugot, hol gyászos nász volt régen.

Eltörött hegedűk nászdala, halljad csak,
Elhantolt hangok, ó be ujjonganak,
Hegedűk gyászdala, nászdala, halljad csak!

Csók csattant el a bús multakba, távol,
Ez a csók, ez a csók be szomorú mámor,
Csók csattant el egyszer, bús multakba távol.

Ez a csók az én szívemet csókolja,
Más kapta, de én érzem ujjongva,
Ez a csók örökké szívemet csókolja!

A HAMELNI BÚBÁJOS.

Ismeritek őt, az égőszemű
A lengőhajú, rubinajku embert?
Bársonypalástja a szélbe repül
És odatart, hová még senki sem mert!
Ismeritek őt? Van egy fuvolája,
A hangja ezüst, a dala csoda
És mennek, törtetnek utána, utána,
És megy a búbájos s nem áll meg soha!

Ifjú legények, övék az élet
És övék a lány, kinek arca rózsza,
A fuvolásnak útjára térnek,
Felednek lányt és kacagnak a sorsra.
Mert csalja őket a fuvolanóta
És vonja őket a zengő csoda,
Csak mennek, törtetnek összefonódva
És megy a búbájos s nem áll meg soha!

Merre sietsz? Ó nem kérdezik ők,
A csodanótát aki meghallotta,
Földi dal már nem bűvölheti őt,
Ó nincs e tájon sehol olyan nóta!
Csak mennek, törtetnek a hangra lesve
És egyszer a dal, a búbájos, oda.
Fekete hinárra szállott az este,
Daluk és napjuk nem lesz több soha!

SZABAD HAJÓK...

Szabad hajók a távol óceánon,
Köszöntelek, boldog, szabad hajók,
A ti világotok az én világom,
De én most rab vagyok, most rab vagyok!
Tisza vizének egyhangú magányán
A révben ringom, bordám oly beteg.
Ti a titokzatos távolba jártok
És én nem mehetek!

Szabad hajók, mi büszke gyönyörűség
Szelni a gyöngyös, tajtékos habot,
Ó, tenger: végtelen, boldog mezőség,
Vágyak, kalandok, gályák, viharok!
Piros vitorlát tární új szeleknek,
Táncolni hullámok tornyos hegyén -
És én e csöndben, révben vesztegeljek,
Árván révedjek én?

Szabad hajók a vihar éjszakáján,
Mikor szent Elmó lilás tüze ég,
A tenger és ég harsogó határán,
Mikor villámok ujjongnak: elég!
Be irigyellek, szép halált halók ti, -
Engem hazám bús réve ittmaraszt.
Jég és hinár között, beteg közönnyel
Várok egy új tavaszt!

ELLSLER FANNY CIPELLŐJE.

A múzeumnak egy bús szögletében,
Száz tisztos régiség kíséretében,
Kissé fakón és kissé összetörve
Pihen szépen, csöndesen
Ellsler Fanny selyem cipellője.

Vén múzeumban elmélázva járok,
Künn nyílnak már az orgonavirágok.
Orgonavirág, mivé leszel őszre?
Pihen búsan, porosan
Ellsler Fanny selyem cipellője.

Egy dalt idéz a lelkem mámorosan,
Szívem egy tűnt tánc ütemére dobban -
Hej, az a tánc! még részeg vagyok tőle,
Pihen szépen, csöndesen
Ellsler Fanny selyem cipellője.

MIKLÓS JUTKA

ÁLOMLÁTÁSOK ÉJÉN.

Éj. Fekszem, alszom, álmodom.
Egy ördög forгатag
Kánkánózik be az ablakomon.
Bakugrásokkal körülszökellnek, cigánykerekeznek
Zsoltáros ütemekre
Kocsmanótákat énekelnek.

Huhogó lángok sárga taraja
Lobog rőt üstökén.
Nyoszolyám mellett megállott a sátán.
Int. Csönd. Hajol felém.

Ujjával bűvös kört kanyarít a szememre:
„Láss meg minden nyomorúságot.”
Átkozott ökle szívemre dobban:
„Érezd mindenek fájdalmát, gyászát”.
Bűvös póklábat dug a fülembe:
„Hallj minden sóhaj, hörgést és átkot,
Fogsikorgatást, nyögést, sírámot.”

Denevér-szárnyat terít ajkamra:
„Dermedjen jéggé, ha csókra rándul.”
Tűzvesszejével kezemre suhint:
„Mindent megfogni, elérni vágyjon,
S amihez ér, még a sárány is
Semmivé váljon, nyirkos röggé málljon.”
Agyamat kígyó kettős nyelve éri:
„Zokogó dalok sikongjanak benne.”
Nyelvemet bénítja kéklángos ujj:
„Dadogjon, soha el ne énekelje.”

Nyakamon hideg penge bizsereg:
„Hajolni ne tudjon, de mindig törjön.”
Bokámat rándítja, ficamítja:
„Botoljon lába minden göröngyön
Soha meg ne álljon. Ragadjon sárba
Tüske, ág, bozót vérezze, gyötörje
Sárosan, véresen törjön előre.”

Fölnyerítnek, vijjognak, hahotáznak
Lóláb dübög. Bomlottan elpolkáznak
Kitáncolnak az ablakomon.
Vigan elporzanak a holdsütött tarlón.
Éj. Megátkozva, gúzsba kötve
Lihegek. Alszom. Álmodom.

A SZÍVEM.

A szívem egy nagy vörös palást.
Meleg, vörös palást a szívem.
S az éhezőkre, rongyosokra
Vörös palástom ráterítem.

És ráterítem minden búsra
Aki csak sír-rí a világon.
Minden bajra és minden jajra
Az én vonagló, bibor palástom.

S nem a síró lesz derűssé.
S nem melegszik, ki didereg.
Az én piros, meleg palástom
Lesz hidegebb és könnyesebb.

BESZÉLGETÉS ÉNNEL.

Első Én:

„Jövő asszonya, korhadt oszlop rázó,
Lélek-bilincs tördelő, fényt hozó,
Tagadás gőgös szelleme vagyok.”

Második Én:

- Ó jaj, remeg a lelked.

Első Én:

„Keresem az igazság-gyöngyöket
Tenger fenekén és szirtek fokán.
El nem csüggedek, el nem fáradok.”

Második Én:

Már fáradtan születél.

Első Én:

„Hangom riadó tárogató hangja,
Ébredő lelkek konduló harangja,
Pusztító vihar ujjongó szele.”

Második Én:

- Egy halk sóhaj a lelked.

Első Én:

„Látom az utat Kánaán földjére,
Hívok, dalolok, akarok, sírok
S mind seregestől jönnek utánam.”

Második Én:

- Judeai vagy. Leány. És poéta.

IBSEN, ÉN FÁZOM.

Klasszikus derű, szállj rám.
Nyugodt, bölcs mosolygások.
Élet kiélvezése,
Perc meglopott varázsa, -
Klasszikus derű, szállj rám.

Hellén vígság, fürösz meg
Mámorod záporában.
Gondatlan kacagásban
Hellén vígság, fürösz meg.

Északi óriások
Nagy, zúzmarás szakállal!
Megdermesztettek engem
Északi óriások.

Pogány dél, segíts nékem
Fölmelegedni újra.
Forró, ledér kacajjal
Pogány dél, segíts nékem.

CSÖNDES SIKÁTOROKBAN.

Beh' jó villanyfényes utakról
Néha megszökni, el-eltűnni.
Beh' jó néha magányos és sötét
Csöndes sikátorokba lekerülni.

A fej, a büszkén hátraszegett
Hadd bukjon fáradtan előre.
A szem, a magasba néző
Hadd meredjen az ucca kövére.

A ruganyosan, hetykén lépő lábak
Hadd vánszorogjanak tétován.
Hadd vonszolják a fáradt testet
Csöndes, holt sikátorok során.

Hadd olvadjon a gúnyos, fölényes
Fölbiggyesztett ajkaknak széle
Egy vonagló, megtépett, fáradt,
Gyáva és tétova remegésbe.

Míg jön újra egy fényes ucca,
Villany, emberek, kacaj, lárma.
Kihúzott derék, ruganyos léptek
S büszkén mosolygó, piros lárva.

ANYÁM SZERESS ENGEM.

Minden gyermeked közt
A leggyengébb vagyok,
A leggyávább vagyok,
Legszomorúbb vagyok -
Anyám, szeress engem.

Minden gyermeked közt
A legjobban szeress.
Meleg két karodból
Soha el ne eressz -
Anyám, szeress engem.

Az én lelkem könnyes,
Az én karom gyenge.
Nem - én nem vagyok az
Életre teremtve -
Anyám, szeress engem.

HALKAN.

Nem rohanni, taszigálni -
Csak megállni, állni, várni.
Nem nagyokat kurjantani -
Csak úgy egyet sóhajtani
Halkan.

Nem törtetni, nem röpdülni -
Egy jávor alá ledülni.
Neszelni levélpergésre,
Szerelmes őzrigyetésre
Halkan, halkan.

S egy rezzenés, egy nesz nélkül,
Egy vágy nélkül, emlék nélkül.
Mint ama nagy Gautáma
Átaludni a halálba,
Halkan, halkan, halkan.

NIRVÁNA.

Hogy áhitom néha a szabadulást
Robogástul, hamletkedéstől, gondtul.
Hogy vágyom az idők sodrán kívül állni,
Téren, időn, élethatárokon túl.

Hogy sírom bele fenyegetve, kérve,
Az éjszakába s a napsugarakba:
„Örök lehellő, aki kileheltél,
- Lélegzetedet - szívj vissza magadba.”

KÖD A KÖRÖSÖN.

Súlyos opál-tömegek zuhognak.
Tömörül a köd a Kőrös fölött,
A víz nem csillog, lomhán kanyarog,
Ütött-kopott, megrokkant házsorok.
Kis román templom gótba ojtott tornya.
Épülő házak. Ázott gipsz-cikornya.
Csatakos uccák, sáros emberek
Éhes és suta, buta verebek.
S egy párás ablaküveg mögött
Én.
Száll, száll a köd.

Gigászi, szürke ecset.
Egy vonás - és eltűnt a gót torony.
Egy vonás - és eltűnt a rokkant házsor,
Egy vonás - és eltűnt a lucskos ucca
Egy vonás - és eltűnt a Kőrös martja,
Egy vonás - és eltűnt a jeges ár,
S a folyó opálba mártott ecset
Itt áll az ablakom előtt.
Nincs más csak ő.
S egy párás ablaküveg mögött
Én.
Nincs más: én és a köd.

Semmit se látok s a végtelent sejtem.
Nincs határ, cél vég - a tért uralom.
A világ végén, a Kaf hegyen ülök
És lábaim az ürbe lógotom.
Ez a Nihil. Az áldott, áhított
Az egyetlen, a legfőbb jó: a semmi.
Ó üdvök üdve: a nagy semmiben
Láblógató kicsi semminek lenni.
Nincs piszok, sár, verejték (kedves semmi!)
Nincs tülekedés, nyomor (édes semmi!)
Keresztelő, temetés (drága semmi!)
Üres zseb, tele fej (bűbajos semmi)
Céltalan célok. Semmi, semmi, semmi.

Hozsanna néked szürke ködecset,
Órjas letörő! Hallelúja - zengem.
S most még egy lépést, most még egy vonást,
Ó áldott ecset, most törölj el engem.

Szél. A köd meginog s fölszakad.
A víz szennyesen, lomhán kanyarog
Ütött-kopott, tépázott házsorok.
Kis román templom gótba ojtott tornya.
Épülő házak. Gerenda-vázak,
Sok fitor-képű, ázott gipsz cikornya.
Csatakos uccák, sáros verebek.
Loholó, suta, éhes emberek.
S egy párás ablaküveg mögött
Én lehúnyom a szemem s fölnyögök.

KÉT PORTRAIT.

I.

A TESTEMÉ.

Homlokom, vállam bronzos keretbe
Foglalja sátoros hajam.
Mintha távoli ajkak felé hajolna
Ivellik előre barna nyakam.
Keskenyvágású, mámoros, könnyes
Szemem a knidoszi Vénus szeme.
És mintha mélyén
Holdatlan, fekete éjszakáknak,
Csillagtalan, felleges éjszakáknak
Minden bolygó árnya feketéllene.
Arcomon izzik pirja a vérnek
(Az ég pereme ha erdők égnek.)
Az ajkam egy vonagló vörös kigyó.

II.

A LELKEMÉ.

Merev, együgyű vonalak,
Aranyos, bizánci alap.
Kezemben egyenes szárú
Csukott kelyhű liliom remeg.
Tágranyíltan, gyerekesen kérdőn
Néznek reá a
Bizánci madonna-szemek.

Merev redőjű, fehér köntös
Rejt minden lendülő vonalat.
És nyakam fáradt, lassú vonalba hajlik
Egy láthatatlan súly alatt.

Ajkam álmodó gyermek nedves ajka.

*

Egymással szemben, az ágyam fölött
Függ ez a két kép.

Álmatlan éjszakákon
Két hűséges virrasztó társam.
Tág, ámuló szemekkel
Meredünk egymásra mi hárman.

KÜLDENEK A CIPRUSOK.

Fekete ciprusok bólogatnak
Fehér obeliszkék fölött,
Élettel teljes, szírombontó éjjel.
Nyár
Jövök a sírhantok között.

Kanyargó, gyepes, gyomos, dudvás ösvény.
Be a város felé vezet.
Távol a város pihegő, nagy teste
Ég.
Fölötte fénypára remeg.

Fekete ciprusok bólogatnak
Fehér obeliszkék fölött.
Fekete ciprusok küldenek engem:
„Menj.
Itt árnyak járnak s a csend örök.”

„Neked nem árny kell. Neked nem kell béke.
Téged a fény vár és a harc.
Téged a küzdés eljegyzett magának.
Vár.
Ciprusok alján mit akarsz?”

Távol a város pihegő nagy teste.
Fölötte fénypára remeg.
Fekete ciprusok küldenek engem.
Éj.
S én botorkálva megyek.

SZAHARAI ÉJJEL.

Forró, lihegő szaharai éjjel.
Sphinx-lelkem alszik.
A gúlák felől
Sakálok nyújtott üvöltése hallszik.
Álmodom, hogy az izzó homokon
Egy ember vánszorog.
Nagymessziről jő.
Homlokáról vér és verejték csorog.
Megáll előttem a sívó homokba':
Téged kerestelek.
Álmaim hideg, bús, hallgatag szobra
Hát rád találtam. Hát fölleltelek.
A te két mély, titokzatos szemed
Idebúvölt a távolokon át.
Öleld magadhoz
Sivatagok csókszomjas vándorát.
Sakálüvöltés. Ébren pihegek
A Szaharai éjben.
S nem tudom, átöleltem-é?
Vagy tigriskarmaimmal széjjeltéptem?

GYÁSZ.

Tízen indultunk úadra, Élet:
Tíz fölemelt fő. Tíz ifjú ígért.
Egy elbukott. Ó jaj, egy elesett.
Merev kezéből kihullt az ecset.
Összébb szorultunk dideregve mi
Fájdalmak dacos, szürke gyermeki.
S most újra egy. Ki elbukott örökre,
Ki holtradermedten lehullt a rögre.
S összébb szorulunk dideregve újra,
Riadt madárseregként összebújva.
Ó hogy vonaglik, lüktet, ég a seb,
Eggyel kevesebb. Eggyel kevesebb.

URAM, MIÉRT?

Hála néked Uram, hogy nőnek
nem teremtettél. (Ó-héber ima.)

Uram! Mért teremtettél nőnek?
Ezer kétellyel küzködőnek.
Erős lélekkel, gyenge testtel,
Vállamra rótt súlyos kereszttel.
Erőtlen, gyáván, dideregve
Bábeli zűrzavarba vetve
Ahol könnyök könnyököt ér,
S a vad jelszó: kenyér! kenyér!

Uram! Mért teremtettél nőnek?
Minden reggel szárnyaim nőnek
S alkonyra letöri az élet.
Uram, perbe szállok tevéled!
Mért adtál elpiruló arcot?
Lehet így megküzdeni harcot?
Miért adtál mimóza-lelket
Mely egy lehelettől megreszket?

Miért küldtél hófehér mezbe,
Vad, löporfüstös ütközetbe?
Lehet itt féhéren maradni?
És győzni? Diadalt aratni?
Vae victis. Jaj a legyőzötteknek!
- Uram! Mért teremtettél nőnek?

BÚBÁJOSOK ÉJE.

Hét bűbájos szent-György éjjel
Keresztútra ballagott.
Át ugaron, holt tanyákon
Régen szántott barázdákon
Nádon-éren, bokron-árkon
Lépkedett, lopakodott
Hét bűbájos atyafi.
Markuk, hónuk telefogva
Csodaírral, varázsfüvel
Síppal, dobbal, nádi hegedűvel.

Keresztútra el-kiértek,
Máglyatüzet hevenyésztek,
Vert rézüstöt rája tettek,
Abban bájitalt keverték;
Tűz ropogott, üst rotyogott.
Körbe álltak. Táncot jártak
Körbe-körbe. S énekeltek.

(Bűbájosak dala:)

Vess az üstbe agyvelőt,
Csorgass bele friss, piros vért,
Hollófürtöt, aggszakállt,
Dobálj bele marokszámra,
Közé irigy epe zöldjét,
Merész, ruganyos inakat,
Ifjú arcok piros gögjét.
Rotyogjon a bájital.
Az Ifjúság itala.

(Víg Pán-síp sikongat.)

Mi vagyunk a hét bűbájos,
Mind a heten ifjak vagyunk,
Mind a heten bátrak vagyunk,
Szentek és bolondok vagyunk,
Ifjak és erősek vagyunk.

(Kürtök harsonáznak.)

Jaj nekünk, ha megvénülünk,
Ha elülünk, ha kidülünk,
Ha kihülünk, kimerülünk.

(Köd-tülkök tutulnak.)

Ifjak akarunk maradni.
Mindíg merni és akarni,
Mindent merni és akarni,
Forrj, főjj, rotyogj, bájital,
Szent Ifjúság itala.

(Síp, dob hahotázik.)

Hét bűbájos szent-György éjjel
Keresztúton irgett-forgott.
(Vén ég dörgött, vén föld morgott.)
Nagyfennszóval dalolgattak
Bájitalos serlegekből
Magabízon, örökifjan
Varázsitalt hajtogattak,
Iszogatott, dalolgatott.
Eggyet-eggyet kurjantgatott
Égdörgés közt, földmorgás közt,
Éjfélkor a keresztúton
Hét bűbájos atyafi.

-&-